

T.C
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KEMAL SUNAL'IN ŞABAN TİPLEMESİNDE CHARLIE CHAPLIN
VE ŞARLO TİPLEMESİNİN ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS

EFE TEKSOY

1110060004

ANABİLİM DALI: İLETİŞİM TASARIMI

PROGRAM ADI: İLETİŞİM TASARIMI

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. OKAN ORMANLI

EYLÜL 2015

T.C
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KEMAL SUNAL'IN ŞABAN TİPLEMESİNDE CHARLIE CHAPLIN
VE ŞARLO TİPLEMESİNİN ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS
EFE TEKSOY
1110060004

ANABİLİM DALI: İLETİŞİM TASARIMI
PROGRAM ADI: İLETİŞİM TASARIMI

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. OKAN ORMANLI
JÜRİ ÜYELERİ: Yrd. Doç. Dr. Zeynep Erverdi
Yrd. Doç. Dr. Remziye Köse Özelçi

EYLÜL 2015

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
GİRİŞ.....	1
1.SİNEMADA TÜR OLARAK KOMEDİ.....	3
1.1. Tür Kavramı.....	3
1.2. Sinemada Tür Kavramı.....	3
1.3. Sinemada Komedi Türü.....	4
1.4. İkinci Dünya Savaşına Kadar Dünya Sinemasında Komedi.....	4
1.5. İkinci Dünya Savaşından Günümüze Dünya Sinemasında Komedi.....	9
1.6. Türk Sinemasında Komedi.....	11
1.6.1. 1950’den 1980’lere Kadar Türk Sinemasında Komedi	12
1.6.2. 1980’lerden Günümüze Kadar Türk Sinemasında Komedi.....	13
2. SİNEMADA KOMEDİ TİPLEMELERİ	15
2.1.Dünya Sinemasında Komedi Tiplemeleri.....	15
2.1.1 1950’ye Kadar Komedi Tiplemeleri.....	15
2.1.2 1950’den Günümüze Komedi Tiplemeleri.....	18
2.2 Türk Sinemasında Komedi Tiplemeleri.....	20
2.2.1.Yeşilçam Öncesinde Komedi Tiplemeleri.....	20
2.2.2 Yeşilçam Döneminde Komedi Tiplemeleri.....	21
2.2.3 Yeşilçam Sonrasında Komedi Tiplemeleri.....	25
3.ŞARLO VE ŞABAN TİPLEMELERİNİN KARŞILAŞTIRMASI.....	27
3.1. Charlie Chaplin’in Hayatı.....	27
3.2. Şarlo Tiplemesinin Genel Özellikleri.....	31
3.3. Kemal Sunal’ın Hayatı.....	36

3.4 Şaban Tiplemesinin Genel Özellikleri.....	42
3.5. Örnek Filmlerle Şarlo ve Şaban Tiplerinin Karşılaştırılması.....	48
3.5.1. Şarlo Tiplemesi.....	48
3.5.2 Charlie Chaplin Filmleri ve Şarlo Tiplemesi Hakkındaki Görüşler.....	50
3.5.3. Şaban Tiplemesi.....	53
SONUÇ.....	56
KAYNAKÇA.....	58

Enstitü : **Sosyal Bilimler**
Dalı : **İletişim Tasarımı**
Programı : **İletişim Tasarımı**
Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Okan Ormanlı**
Tez Türü ve Tarihi : **Yüksek Lisans- Eylül 2015**

KISA ÖZET

KEMAL SUNAL’IN ŞABAN TİPLEMESİNDE CHARLIE CHAPLİN

VE ŞARLO TİPLEMESİNİN ETKİLERİ

“Kemal Sunal’ın Şaban Tiplemesinde Charlie Chaplin ve Şarlo Tiplemesinin Etkileri” başlıklı bu çalışmada, Kemal Sunal sinemasında Chaplin etkisinin araştırması amaçlanmaktadır.

Araştırmada, öncelikli olarak komedi sineması ve bu türdeki tipler irdelenmiştir. Bu bağlamda dünya ve Türk sinemasındaki belli başlı komedyenler ve tipler ele alınmıştır. Yönetmen-oyuncu Charlie Chaplin’in Şarlo tipleri, komedyen Kemal Sunal’ın sinemasını ve bilhassa ve Şaban tiplerini oldukça etkilemiştir. Bu bağlamda tez kapsamında Chaplin sinemasının dünya sinemasındaki konumuyla, Kemal Sunal’ın Türk komedi sinemasındaki ve onlara ait Şarlo ve Şaban tipleri örnek filmlerle irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Komedi, tipler, Kemal Sunal, Charlie Chaplin, Şarlo

University : **İstanbul Kültür University**
Institute : **Institute of Social Sciences**
Department : **Communication Design**
Programme : **Communication Design**
Supervisor : **Associate. Prof.Dr. Okan Ormanlı**
Degree Awarded and Date : **MA-September 2015**

ABSTRACT

EFFECTS OF CHARLIE CHAPLIN AND THE TRAMP ON KEMAL SUNAL'S SABAN PERSONA

Aim of this study is to examine the effect of Chaplin on Kemal Sunal cinema which is very clear in this context. In the study, the comedy genre and its pioneers has been examined. It's very clear, like other comedians, Chaplin's cinema and his "Tramp" persona was very effective on Kemal Sunal's filmography. In this context Chaplin's effects on world cinema was carefully examined. And also its reflections Kemal Sunal's "Saban" persona has been compared in a comprehensive way with selected films of both artists, with similarities and differences.

Keywords: Comedy, typecasting, Kemal Sunal, Saban, Charles Chaplin, The Tramp

GİRİŞ

Komedi; seyirciyi güldürecek bir konuyu işleyen ve oynanmak için yazılmış olan güldürücü piyes demektir. Komedi, komik unsurları ortaya çıkarıp sergilemek ilkesine dayanır. Amacı insanların ve toplumun gülünç yönlerini göstererek eğlendirmek ve bir ders vermektir. Komedi veya güldürünün klasik (komedi tiyatrosu) ve popüler (güldürme amaçlı espri) manası vardır.

Film; tarihi bakımdan ilkin hareketli resimlerin kaydı ve gösterilmesi için kullanılan bir terimdi. Ancak daha sonra geliştirilmiştir. Film terimi ile birlikte "Sinema", "Gümüş ekran" gibi terimler de kullanılmaktadır. Herhangi bir oyuncu veya yönetmenin; oynadığı, yönettiği, yazdığı vb. tüm filmlerin listesine ise filmografi denir.

Fransa'nın Lyon kentinde yaşayan Auguste ve Louis Lumiere kardeşler ilk kamerayı ve görüntüleme aracını keşfettiler. 13 Şubat 1895'te Paris'te sinematografin patentini aldılar.

Sinema, daha doğru tanımıyla sinematograf (Rumcada 'devinim kaydı' anlamındaki 'Kinema' ve 'Grafe' sözcüklerinden gelir.), pratik olarak gerçekleşmesi bakımından iki birbirini izleyen aşamadan oluşur: a) devinim halindeki eşyanın görüntüsünün çekilmesi, b) alınan görüntünün yansıtılması.

Sinema tarihini başlatan Lumiere kardeşlerin ilk çektikleri "Lyon'daki Lumiere Fabrikasından Çıkış" isimli 46 saniyelik film 22 Mart 1895'te Paris'teki Rennes Sokağında 44 numaralı yerde gösterime sunuldu. Dünya tarihinde insanlığın elde ettiği ilk hareketli görüntü olarak tarihe geçti.

Dünya tarihindeki ilk komedi filmi "Kendi kendini sulayan bahçıvan"dır. Yönetmenliğini Louis Lumiere'nin yaptığı 1895 yılında çekilen filmin oyuncuları; François Clerc ve Benoit Duval'dan oluşmaktadır.

Dünya komedi Sineması'na Şarlo tiplmesiyle adını altın harflerle yazdıran İngiliz asıllı Charlie Chaplin, melon şapkası, büyük ayakkabıları, kendine has yürüyüşü, bastonu, fırça bıyıkları, dar ceketiyle uzun yıllar geçse de etkisini ilk gün ki gibi koruyabilmektedir.

Filmlerinde dönem koşulları için imkânsız görülebilen mizansenlere, koreografilere ve akrobatik hareketlere yer veren Chaplin, komedi sinemasının bütün örneklerini sonuna kadar korumakla birlikte, heyecanın ve hareketin asgari düzeye çekildiği sahnelerinde ise dramatik yapısını sergileyebilmiştir.

Türk sinema tarihinin ilk komedi türündeki denemeler ise, Himmet Ağa'nın İzdivacı (1916-1918) ve Leblebici Horhor (1916) olarak görülmektedir. Himmet Ağa'nın İzdivacı, Moliere'in "Zor Nikah" adlı eserinin uyarlamasıdır.

Bu araştırmada; sinemada tür olarak komedi 2.Dünya savaşıdan günümüze kadar incelenmiş dünya sinemasında ve Türk sinemasında öne çıkan komedi tiplerini irdelenmiştir. Komedi tiplerinin dünyaca tanınan örneği olan ve Charlie Chaplin'in yarattığı "Şarlo" ile Türk sinemasında benzerlikler taşıyan Kemal Sunal'ın yarattığı "Şaban" tipleri karşılaştırılmıştır. Tezin son bölümünde yöntem olarak Prof. Dr. Zafer Özden'in türlere ait filmlerin incelenmesinde önerdiği "tür filmi eleştirisi" uygun bir yöntem olarak görülmüştür.

Efe TEKSOY

İstanbul, 2015

1. SİNEMADA TÜR OLARAK KOMEDİ

1.1. Tür kavramı

Tür farklı sanat dallarının gruplar halinde birleştirilmesi olarak ve bu grupları belirtmek ve belirlemek amacıyla ortaya çıkmış bir kavramdır ve sınıflandırmayla ilgilidir. Tür filmleri tekrarlamalara dayanır ve kolay anlaşılırlar; soyut kavramları irdelemezler, gerçeklerin sorgulanmasına izin vermezler. Popüler sinema, yenilik yerine büyük ölçüde klasik hedef gösterici ilkedden yararlanır. Bu da zamanın sınavını geçmiş olan taklit ve tekrarda yatar. Tür sinemasında tekrarlamalar, yinelemeler ve taklitsel içerikler kopya etmek anlamına gelmemekte aynı zamanda klişeleşme demek değildir. Fakat duygusal ihtiyaçlar değişiklik gösterebilir ve izleyici duygulanımlarını daima aynı şekildeki kalıplar içerisinde yaşamak yerine, bunları farklılıkların sürpriz şekilleriyle birleştirmeyi yeğler. Bu şekilde türler ortaya çıkar.¹

1.2. Sinemada Tür Kavramı

Seyirci tarafından en çok izlenen filmler genellikle Hollywood filmleridir. Bu filmlerin çoğu siyasi, kültürel ve uluslar arası sınırları aşmaktadır. Film endüstrisi gelişmiş ülkelerde, tür sineması ortaya çıkmaktadır. Yapılmış olan yüz binlerce film, film endüstrisinin ve stüdyoların yıllık yapım tablolarında, sonrada tanıtım kataloglarında, belli başlı isimler altında gruplandırılarak yer almaktaydı. Sinema sanayi, başlarda filmlerini sınıflandırabilmek için niteliklerini ve özelliklerini belirlemek zorundaydı. Bu hem film kiralama işlerini hızlandırmakta, hem de tüketiciden gelen taleplerin belirlenmesini kolaylaştırmaktaydı. İlk zamanlar dağıtım yapan ve yapımçı olan şirketler filmlerini bazı isimler ve başlıklar altında gruplandırarak listeler oluşturup bunları tüketicilere ulaştırmaktaydılar. Bununla birlikte basındaki yazılarda da bazı adlandırmalar ve gruplandırma isimleri oluştu. Tüketicinin kendi sınıflandırmaları da bu süreçte yerini almış oldu. Belli süre sonunda profesyonellik oluşumuyla bazı yapım şirketleri belli türdeki sinema filmlerini yapma konusunda yoğunlaştılar. Rekabet ortamı, stüdyoların ve yapım şirketlerinin film türlerini farklı örneklerle genişletmesine yardımcı olgular. Stüdyo ve yapım şirketinin adı, izleyicinin sinema hakkında salona gitmeden önce edindiği fikrin oluşmasında belirleyici oldu. Bu şekilde, tüketici zamanla belli bir türe diğerlerinden daha yoğun bir ilgi göstermiş ve bu şekilde sinemada tür daha da genişlemiş ve gelişmiş oldu.²

Sinemada tür filmlerinin dünya izleyicileri tarafından talep edilmesine ilişkin iki özellik yer almaktadır. Biri yukarı da belirtilen ışıltılı, süratli ve yeni filmlerin devamlı olarak üretilmesi. Bunun ardında büyük yatırımlı güçlü bir endüstri yatmaktadır. İkinci özellik; Hollywood'un, uzun zaman Amerikan tiyatrosunda yetkin olan güçlü tiyatro geleneği ve aynı şekilde güncel edebiyat ürünlerinin karışımından ortaya çıkmış olmasıdır. Sinemada tür kavramının oluşmasında bir başka rol oynayan önemli faktör sansür mekanizmasıdır. Hollywood uzun zaman ABD'nin muhafazakar ve baskın gruplarının etkisi altında kalmıştır. Bu baskılar sinemayı düzenleme ve denetleme önlemleri almasına zorlamıştır. Bununla birlikte çok sayıda

¹ Nilgün Abisel. Popüler Sinema ve Türler, İstanbul, Alan Yayıncılık,1999. S 13

² Abisel, 43.

uyulması gerekli kural konulmuştur. Böylece sinemada türlerin sınırları belirlenmiş ve sinemada türler oluşmuştur.³

Alim Şerif Onaran'ın belirttiği; sinemada kategorik ve tutarlı bir şekilde türlerin ortaya çıkması sesli sinemanın ilk 10 yılında oluşmuş ve daha sonraki yıllar içerisinde bu türlerden üretilmiş yeni türevler ortaya çıkmıştır. Sinema; sanat, kültür, eğlence ve daha bir çok unsuru bir arada bulandıran bir aracı ortaya çıkmıştır. Sinema; sanat, kültür, eğlence ve daha bir çok unsuru bir arada bulandıran bir aracı olduğu için ve izleyici bu unsurları göz önüne alarak sinemaya gittiği için, sinemada türlerin oluşması bu gereksinimin karşılanmasını kolaylaştırmıştır.⁴

1.3. Sinemada Komedi Türü

Aristoteles şöyle der: trajedi; ortalamanın üzerindeki insanlar için, güldürüyse, altındaki insanları yansıtmaktadır. Sinemada komedi türü alt sınıfların, üst sınıflardan intikam alması için çıkan bir türdür. Sinemanın ilk yıllarında sinemada komedi türü izleyici tarafından çok talep edilen bir tür olmuştur. Film üreten ülkeler, halkın en çok aradığı tür'ün komedi türü olduğunu keşfetmişlerdir. Avrupa'daki ilk komedi filmi Lumiere kardeşlerin "Kendini Sulayan Bahçıvan" filmidir. Sessiz sinemada mimik ve beden dilinin gösterildiği komik hareketler ortaya konurdu. Bu filmlerin iki önemli güldürücüsü Max Linder ve Charlie Chaplin'dir. Komedi türleri, fikir oluşumundan çok sinematik hilelerle ve oyuncu tiplerinin gülünçlükleriyle devamlılığını sürdürmüştür. Komedi türü ve komedyen tiplerinin oluşması, bu tiplerin sosyal, kültürel ve çeşitli meslek grupları içerisindeki maceralarıyla oluşmuştur.⁵

"Sinema, tiyatrodaki bulunan örneklerine benzemekten kaçış şeklinde ele alınır." Diye nitelendirir Susan Sontag. Bu komedi türü içinde geçerlidir. Kabare, sirk, tiyatro, müzikaller ve operalar gibi bir çok farklı türdeki güldürü öğeleri sinemaya ve filmlere yansıtıldı. Toplumsal yaşam, komedilerin içeriğinde ve özünde etkiler yarattı. Komedi filmleri fantastik ve fiziksel durumlara dayalı güldürülerin yerini aldı. Tipler komik duruma düşen fakat buna rağmen başlarına bir sürü şey gelmesine aldırmayıp ağırbaşlılığını sürdüren tipler olarak canlandırıldı. Kurumlar ve toplumsal statülerle ilgili içerikler işlenerek bir sürü çeşitli kültürel mesajlar aktarıldı.⁶

1.4. İkinci Dünya Savaşına Kadar Dünya Sinemasında Komedi

Komedi filmi; izleyiciyi güldürmeyi amaçlayan film türüdür. Bu nedenle de komedi filmleri, sinemanın doğuşundan beri büyük ilgi görmüş ve bu sanatın temel türlerinden biri haline gelmiştir. Ana vurgusunun mizah olduğu bu tür filmler izleyiciyi eğlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Gerçek yaşamdaki karakterlerin mizahi etkisiyle abartılmaya çalışılmıştır. Komedi filmleri genellikle mutlu bir sonla (kara mizah türleri hariç) biterler. Sessiz sinema

³ Abisel, s.43.

⁴ Alim Şerif Onaran, Sinemaya Giriş, İstanbul, Agora Kitaplığı,1986,s.91

⁵ Onaran,(1986),s.94

⁶ Oğuz Makal, 100 filmde Başlangıçtan Günümüze Güldürü/Komedi Filmleri, Bilgi Yayınevi,1995, s.15

döneminde bazı filmler de bu türde çekilmiştir ve genellikle görsel olarak kaba komediyi sessiz bir şekilde tasvir etmişlerdir. Komedi filmlerinde diğer film türlerinden farklı olarak birçok eski çizgi romanın sinemaya uyarlanmasıyla birlikte, başrol oyuncularına bireysel olarak çok daha fazla odaklanma yaşanmıştır.

Toplumları eğlendirme amacıyla yaratılan sinema sanatı, eğlencedeki karşılığını komedi de bulmuştur. İlk dönem sinema eserlerine baktığımızda, bu eserlerin ağırlıklı olarak komedi türünde verildiğini görürüz. Çünkü insanları sinema salonuna çekmenin en kolay yolu komedi türünde filmler çekmek olmuştur. Bugün konulu filmin babası olarak bilinen Edvin Surrey Porter, 1896'da Edison'un yanında her işe yatkın bir teknisyen olarak görev almıştır. Porter'in ilk konulu sinema filmi olarak bilinen ve bir tren soygununu anlatan "The Great Train Robbery" (Büyük Tren Soygunu – 1903), mizahi bir yapım olmasa da, hikâye anlatımındaki mizansenleri ve basit olay örgüsü ile Buster Keaton ve Charlie Chaplin gibi yönetmen ve oyunculara ilham vermiştir.⁷

Aynı yıllarda yaşayan fakat farklı mizahi tarzlara sahip olan Keaton ve Chaplin, komedi türündeki unutulmaz yapımlarıyla günümüzün mizah anlayışının oluşmasında büyük katkılarda bulunmuşlardır.

Sadece bir dakika veya daha kısa olan ilk dönem komedi filmleri gazete karikatürleri, çizgi romanlar, komik kartpostallar, steroگرامlar, büyü lü fener slaytlarından esinlenen ve genelde tek boyutlu şakalardı. Dünyanın ilk komedi filmi Lumiere'lerin "L'Arroseur Arrose"si (Bahçıvanı Sulamak, 1895) bir bahçe sulama hortumuna basan ve olaydan habersiz bahçıvan hortumun ucuna baktığında ayağını kaldıran yaramaz bir çocuğu anlatan bir çizgi öyküden alınmıştı.⁸

Lumiere kardeşler 44 saniye süren bu filmle hem o güne kadar yapılmış en uzun filme imza atmış hem de ilk kurgu ve ilk komedi filmiyle tarihe geçmişlerdir. Lumiere'lerin filmindeki şaka, uzun süre başkaları tarafından da sürekli olarak yinelenmiştir. L'Arroseur Arrose filmi bir ilke daha imza atmıştır.

⁷ Alim Şerif Onaran, Sessiz Sinema Tarihi, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2012. S.39.

⁸ Geoffrey Nowell Smith, Dünya Sinema Tarihi, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003. s.103.

⁸ Rekin Teksoy, Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi Cilt1, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, 2005. s.34.

Bir bahçivanın bahçe suladığı bir hortuma, bir çocuk ayağıyla basınca su kesilir. Bahçivan ne olduğunu anlamak için arkasını döndüğünde çocuk ayağını çeker. Hortumdan püsküren su bahçivani ıslatır. Böylece sinema tarihinin ilk gülütü (gag = beklenmeyen gülünç durum) ortaya çıkar.

Sinemanın İlk Komedi Yıldızı ve Fransız sinema sanayinin öncüsü sayılan Charles Pathe'nin (1863-1947) güldürüleri çarpıcıdır. Ayyaşlar, kapıcı kadınlar, polisler, apaşlar, kaçıp kovalamacaya, gülütlere dayanan yeni bir halk güldürüsünün kahramanları olurlar. Hemen her gün çalışan oyuncular, film çevire çevire meslekte pişerler. Oyuncuların çoğu müzikhollerden, sirklerden gelmiştir. Bunlardan Andre Deed, Pathe yapımevinin ilk önemli oyuncusu olur. Ama yapımevinin gerçek yıldızı Max Linder'dir.⁹

Andre Deed, 1905'ten sonra "Boireau" takma adıyla Pathe nezdinde sanat hayatına başlamıştır. Onun yarattığı tip bir palyaçonun yarı kurnaz yarı budala havasını veren, kimi vakit denizci gibi, ya da zamanın modasına uyarak puntolu pantolonlarla görünerek ortaya konmuştu. Ama yarattığı biçim "Mekanik" olarak nitelendirilmekten öte değer taşıymıyordu. Bu, doğal olarak, monotonluğu vurgulayan bir mekaniklik idi. Yine de güldürücü öğeleri ve trükleri bünyesinde saklayan bir oyun biçimiydi onunki.¹⁰

Sinemanın tarihi Lumiere Kardeşler'le başlar. 19. Yüzyıl sonunda dünya denince akla önce Avrupa geliyordu. Bu kıta o dönem dünyanın merkezi gibiydi. Fransa'dan İngiltere'ye ulaşan sinema, kısa sürede önemli bir etkinlik alanı oldu.

Yakın plana ve kurguya dayalı bir anlatım biçimi geliştirdi. İngiliz sinemasının öncüsü Robert William Paul'dür (1869-1943). 1896 yılında, Lumiere Kardeşler'in haber filmlerine benzer filmler çekti ve bu filmler varyete tiyatrolarında gösterildi. Daha sonra kurmaca filmlere yönelerek ilk İngiliz güldürüsü olan "The Soldier's Courtship"i (Askerin Flörtü 1897) çekti. Bunu elle renklendirilmiş "An Oriental Dance" (Bir Doğu Dansı) izledi. R.W. Paul, 1899'da bir stüdyo yaptırarak yeni güldürü filmleri çevirdi. İlkel bir anlayışla yapılan ve tiyatro baskısının etken olduğu bu yapımların özelliği, sinema aracılığıyla geniş kitlelere bir seyirlik sunma isteğiydi.¹¹

İtalyan komedi okulu aslında Fransız örneğinden ve Andre Deed'den esinlenmesine karşın bu filmler ulusal, taklit edilemez özelliklere sahipti. Sokaklar, binalar, evler, düzenli varoluşları

⁹ Teksoy, s.44.

¹⁰ Onaran (2012), s.66.

¹¹ Teksoy, s.48.

kahramanlarımız tarafından dikkatle gözlemlenen ve pervasızca bozulan küçük burjuvazinin yaşam tarzları, savaş öncesi kentsel İtalya'nın dünyasını ve kaygılarını anlatıyordu. Tek makaralık komedinin bazı temel formları ithal edilmiş olsa da İtalyan komedyenlerin filmleri büyük ölçüde daha önceki yerli popüler komediden – sirk, vodvil ve commedia dell'arte ile bağlantılı olan eski spettacoloda piazza geleneği- yararlandı.¹²

Andre Deed'in estirdiği sert rüzgâra kapılmak, aynı şöhreti yakalamak isteyen Fransız güldürücüler İtalya'ya çağırıldılar. Bunlar arasında "Robinet" tipiyle Marcel Fabre, "Tontolini", "Cocciutelli", "Polidor" tiplerini yaratan Fernand Guillaume, çok sayıda film çevirdiler. Böylece, zamanla bu tiplerle Guillaume'un ünü Andre Deed'inkini de aştı. Marcel Fabre'da "Robinet" tipini uzun yıllar sürdürdü. Yaratılan bu güldürü tiplerinin sanatçıları, filmlerde yalnız oynamakla kalmıyor; konularını da kendileri buluyor filmleri de kendileri yönetiyordu.¹³

Komedi filmlerinin sihirli büyüsü Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle bir anda bozuldu. Savaşın yıkımı çok ağır oldu. Acı, kan ve gözyaşının etkin olduğu dört yıllık (1914-1918) süreçte 1 milyon 700 bin asker ve sivil yaşamını kaybetti. Hayatta kalma şansına erişenlerse mutsuzdu. Avrupa'da komedi filmlerinin altın çağı kısa sürmüştü, Birinci Dünya Savaşıyla da sona ermişti. Birçok genç sanatçı savaşa gitti ve aralarından geri dönmeyenler oldu. Bazıları da orduya katılmalarının ve savaşın ardından eski şöhretlerini tekrar yakalayamadı. Sinema beğenisi ve ekonomisi de değişmekteydi. İtalyan sinemasının savaştan hemen önceki canlanışı, eski pazarlar dağılınca balon gibi patladı. Bu arada, Atlantik'in diğer yakasında yeni rakiplerin ışıldaması karşısında eski komediler inanılması güç olsa da bir gecede çağdışı hale gelerek dışlandı. Batı'nın açık mekânları ve görkemli doğal dekorlarına yerleşmekte olan Amerikan film endüstrisi, artık dünya film endüstrisine egemen olmaya hazırды.¹⁴

Max Linder, Charles Chaplin ile Rene Clair'in ustası sayılan, güldürü oyuncusu Max Linder (1883-1925) Bordeaux Konservatuvarı'nda öğrenim gördü. Asıl adı Gabriel-Maximilien Leuvielle'dir.¹⁵

Max Linder olmasaydı yalnız Şarlo değil; Buster Keaton'un, Harold Lloyd'un güldürücülüğü de olmayacaktı. Kılık kıyafet olarak Max Linder, 19.yüzyıl sonu Fransız kent soylusunun

¹² Smith, s.105.

¹³ Onaran (2012), s.72,

¹⁴ Smith, s.105.

¹⁵ Teksoy, s.44.

zarif “gentleman”ini yansıtır: vernikle yapıştırılmış ayakkabıları çizgili pantolonu, yakasında hiç eksik olmayan çiçeğiyle, göğüs cebinde mendiliyle donanmış kısa ceket, beyaz gömleği, İncili iğne takılmış kravatı, silindir şapkası, beyaz eldiveni ve zarif bastonu ile tam bir sosyete komiği idi yarattığı tip. Esmer yüzü, kısa bıyıklarının altında daima gülmeye hazır ağzı, tatlı ve anlatım yüklü bakışıyla zarif, sevimli bir tipti bu. Oda tıpkı Şarlo gibi – İlk filmleri hariç - filmlerinin çoğunlukla yalnız oyuncusu değil aynı zamanda senaristi ve yönetmeniydi. Bordeaux konservatuarından diploma aldıktan sonra, hayatının en büyük serüvenini en iyisinden sağlamak üzere şansını Paris’te denedi. Kuşkusuz şans ona ters gitmedi. İlk gerçek sinematografik güldürü biçimini yaratmış olan Max Linder’in bir güldürü oyuncusu olarak çıkışıysa tamamen rastlantısaldır. Sinema güldürücülüğünün yaratıcısı, başlatıcısı Max Linder ilk ve gerçek komik çehre olmuştur beyazperde de. İlk kez olarak güldürü, durumdan (Situazione) doğuyordu onunla; örneğin Rigadin’de olduğu gibi sinema hilelerinden değil.¹⁶

Amerikan komedi sineması ve Amerika kıtasına hareketli resimleri Edison’un Kinetoskopu getirdi. Dönemin en gözde eğlencelerinden biri “Penny Arcades” (Bir Peni) adı verilen ve çeşitli oyunların oynanabildiği yerlerdi. Edison’un Buffalo’daki temsilcisi Mitchell Mark, ortak özellikleri bir peni atarak çalıştırılan gramofon, Kinetoskop ve benzeri aygıtları aynı dükkânda hizmete sunmuştu. Dükkanı “Peep Shows” adı verilen köşesinde, bir Penny karşılığında 15 metre uzunluğunda canlı resimlerde izlenebiliyordu. Göçmenler arasında büyük ilgi gören bu yenilik, yine göçmen girişimciler aracılığıyla ülkeye yayıldı. 1894-1895 arasında birçok kentte Kinetoskop salonları (kinetoskope parlours) açıldı. NewYork’ta 10 Kinetoskop’un ayrı ayrı filmler gösterdiği ilk salonun açılış tarihi 14 Nisan 1894’tür. Bu arada Armat ile Jenkins adındaki iki araştırmacı, Kinetoskop’tan daha iyi sonuç veren, görüntülerin sarsıntısız bir biçimde akmasını sağlayan bir gösterici üreterek Fantoskop (phantoscope) adını verdiler. Edison hemen bu yeni aygıtın kullanım hakkının satın alarak Vitaskop (vitascope) adını verdi. 23 Nisan 1896’da New York’taki “Koster and Bial’s” müzikholde Amerika’da halka açık ilk sinema gösterisi düzenlendi Seyirciler, tıpkı Lumiere kardeşlerin 5 ay önce Paris’te yapmış oldukları gösterideki gibi büyük bir coşkuyla karşıladılar bu gösteriyi de.¹⁷

Kısa süre içerisinde sinema gösterileri ülke çapında yaygınlığa kavuştu. Başlangıçta sinemaya vodviller kapılarını açtı. Oyunun bitiminde bir de film gösterilmeye başlandı. Sinema

¹⁶ Onaran (2012), s.78.

¹⁷ Teksoy, s.72.

salonlarına genellikle Nickelodeon adı veriliyordu. Giriş bileti için ödenen 5 cente Amerikan argosunda ‘nickel’ dendiği için gösteri yerlerini adlandırmak için bu sözcük kullanılmıştı.¹⁸

Sinemalarda gösterilen filmlerin büyük bir bölümü Fransa kaynaklıydı (Fransız sinemasının egemenliği 1903 yılına dek sürdü). Ülke genelinde 5000’i bulan bir ‘nickel’lik sinema sayısı yalnızca New York’ta 600’ü aşmıştı. Bir sinemanın günlük bilet sayısı üç, dört bin dolar arasında değişiyordu. Yalnız başına New York’un yıllık sinema bileti girdisi altı milyon dolara ulaşıyordu. Yatırımcıların karı iki yıl içinde yüzde altı yüz artmıştı.¹⁹

Komedi filmleriyle sinemaları tıklım tıklım dolduran, hoşça vakit geçiren insanlar gülüp eğlenirken, yatırımcıların da yüzleri gülüyordu.

Durum güldürülerinin başlangıcı, 1920’li yıllar da vodvil adı verilerek ‘slapstick’ komedileri ile oluşmuştur. Doğaçlamaya yer veren, oyuncularına büyük bir serbestlik tanıyan Mack Sennet, sopalama ‘slapstick’ = kaçıp kovalamacaya, kışa tekme, surata pasta atmaya dayalı güldürü; İtalyan commedia dell’arte kökenlidir; kuklaların birbirlerine vurdukları (slap) sopadan (stick) türetilmiştir’’ denilen güldürü türünün yaratıcısı olarak bilinir.²⁰

Bu başlangıcı Rekin Teksoy’un anlatımıyla şöyle kısaca özetleyebiliriz: Mack Sennett 1908 yılında Biograph Yapımevi’ne oyuncu olarak girdi. Çok geçmeden sinema dilinin kurucusu olarak bilinen, Güneyli bir subayın oğlu Biograph Yapımevi’nde yönetmen olarak çalışan David Wark Griffith (1875-1948)’in yardımcısı olmuştur. 1911’den başlayarak yönettiği yüze yakın kısa güldürü filmi olağanüstü ilgi görünce Keystone Film’i kurdu.²¹

1.5. İkinci Dünya Savaşından Günümüze Dünya Sinemasında Komedi

2. Dünya savaşı diğer türlerde olduğu gibi komedi türünde de aksiliklere yol açmıştır. Bu dönemde 1939’dan 1945’ e kadar süren savaşta 73 milyon insan ölmüştür. Bu dönemde komedi filmlerinde düşüş yaşanmıştır. Savaşın yıkımı çok ağır olmuştur. Bir çok genç sanatçı savaşa gitmiş, aralarında dönemeyenler olmuştur. Sanatçıların bazıları da orduya katıldı savaşın ardından eski şöhretlerini yakalayamadılar.

¹⁸ James Monaco, Bir Film Nasıl Okunur? Çev. Ertan Yılmaz, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, 2000. s.226.

¹⁹ Teksoy, s.72.

²⁰ Teksoy, s.87.

²¹ Teksoy, s.86.

Bu dönemlerde yapılan en önemli filmler arasında Charlie Chaplin'in yaptığı "Büyük Diktatör" adlı Hitler karşıtı film öne çıkmaktadır. Film içerisinde Şeytani bir hiciv, nazizmin korkutuculuğunu duyumsatır.²²

Amerika'da "Amerikan Komedi" diye bilinen türün öncüsü ve bu türü ortaya çıkaran "Frank Capra" önemlidir. Köy yaşamı ve şehir yaşamı arasındaki farkları ve taşralıların, uyanık insanlara karşı olan mücadelelerini konu alan filmlerdir Capra'nın filmleri

Fransa'da ki komedyenler ve komedi filmleri arasında asıl adı "Joseph Desire Contandin" olan Fernandel'in oynadığı "Don Camillo" (1952) filmi ön plana çıkar. Fransız yönetmen ve oyuncu Jaques Tati'nin önemli filmleri arasında "Monsieur Hulot" (1953) ve "Mon Oncle" (1958) gibi filmler bulunmaktadır.

"İtalyan Yeni Gerçekçilik" ile komedi türü birleştirilerek bu sayede daha geniş izleyici kitlelerine ulaşılmıştır. Bu dönemde çıkan İtalyan yönetmen ve oyuncu Vittorio De Sica'nın filmleri öne çıkmaktadır. Miracolo a Milano (1950) ve Umberto D (1952) önemli filmleri arasındadır.²³

Önde gelen komedyenler arasında, ABD'li komedyen Bob Hope, Douglas Fairbanks, Dany Kaye ve çok yüzlü adam olarak tanınan sinema oyuncusu, yazar, yönetmen ve komedyen ABD'li Jerry Lewis gibi komedyenler bulunmaktadır.²⁴

Son dönem komedyenler arasında ise Peter Sellers, Steve Martin, Eddie Murphy ve ardından Woody Allen gibi isimler sayılabilir.

İngiliz komedi oyuncusu Peter Sellers'in Pembe Panter serisi (1963- 1976 arası) günümüzde halen bu serinin devam filmleri çekilmektedir. Oynadığı "Dr Strangelove" (1964) kara komedi türünün öncüleri arasındadır.

Amerikalı sinema oyuncusu, senarist yapımcı ve komedyen Steve Martin'in filmleri günümüzün önemli komedi filmleri arasındadır. "Bowfinger" (1999), "Shopgirl" (2005) ve Pink Panther serisi (2006-2009) v.b.

Diğer bir komedi oyuncusu olan Eddie Murphy'nin filmleri dönemin önde gelen komedi türünü yansıtmaktadır. Oyuncunun önemli filmleri arasında "Beverly Hills Cop" (1984), "Nutty Professor" (1996) ve "Norbit" (2007) gibi filmler sayılabilir.

Senaryo yazarı, yönetmen ve oyuncu Woody Allen'in filmleri günümüzde önde gelen mizah anlayışını temsil etmektedir. Önemli filmleri arasında "Annie Hall" (1977) "Seet and Lowdown" (1999), "Vicky Cristina Barcelona" (2008) "Midnight In Paris" (2011)²⁵

²² Makal, s.51.

²³ Makal, s.105.

²⁴ Kemal, Sunal, TV ve Sinemada Kemal Sunal Güldürüsü, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 1998.s. 15.

1.6. Türk Sinemas'ında Komedi

Tezin bu bölümünde Türk sinemasının ilk dönemlerinden günümüze kadarki komedi olgusu ele alınmaktadır.

Ülkemizde halka açık ilk sinema gösterileri İstanbul'un Pera semtinde gerçekleşti. Fransız Pathe Yapım Evi'nin İstanbul temsilciliğini yapmakta olan Romanya uyruklu Polonyalı Yahudi Sigmont Weinberg, Galatasaray Lisesi'nin karşısındaki Sponeck Birahanesi'nde bilet alınarak girilen "Sinematograf" gösterileri düzenlendi. Daha sonra bugün yerinde St. Antoine kilisesinin bulunduğu Concordia Salonu'nda da gösteriler yapıldı. Ramazan boyunca Karagöz oynatmakla ünlü direkler arasındaki (Şehzadebaşı) Fevziye Kırathanesi'de çok geçmeden Sinematograf oynatmaya başladı. İlk yerleşik sinema salonu olan Tepebaşı'ndaki Pathe'yi de yine Weinberg açtı. Bu salonu Beyoğlu'nda açılan Palas ve Majik sinemaları izledi. Birinci Dünya savaşı öncesinde imparatorluğun İstanbul, İzmir ve Selanik kentlerinde de sinema oldukça yaygınlığa kavuşmuştu. Bu arada halka açık gösterilerle belki aynı zamanda belki daha da önce Yıldız Saray'ında Sinematograf gösterildiği de biliniyor. (Sultan Abdülhamit'in kızı Ayşe Osmanoğlu, "Babam Abdülhamit" adlı kitabında sarayda hokkabazlık yapan Bertrand'ın Fransa'dan getirdiği birer dakikalık filmleri oynattığını yazar)²⁶

Türk sinemasının ilk dönemlerindeki en önemli kişilerden birisi de Muhsin Ertuğrul'dur. Muhsin Ertuğrul (1892-1979) daha 17 yaşındayken Burhanettin Bey'in topluluğunda oyuncu olarak tiyatroya adım attı. Şark Dram Tiyatrosu'nda iki yıl oyunculuk yaptıktan sonra dönemin ünlü tiyatrocusu Vahran Papazyan'ın önerisi üzerine 1911 yılında Paris'e gitti. Paris'ten döndükten sonra Kemal Emin Bara, İ. Galip Arcan ve Behzat Butak ile birlikte Ertuğrul Topluluğu'nu kurdu. Bu arada Şehzade Baş'ında Ertuğrul Sineması'nı açtı. Muhsin Ertuğrul'un özel girişimcileri film üretmeye yönlendirmeyi başarması ve tam 17 yıl boyunca ülkenin tek yönetmeni olarak film çevirmeyi sürdürmesi onu Türk sinemasının kurucusu sayılması için yeterli bir gerekçedir.²⁷

Türk sinemasında komedi filmleri önemli bir yer tutmaktadır. Melodram ile birlikte seyircinin en çok ilgi gösterdiği türlerdendir. Sinemamızın başlangıç yıllarından itibaren izleyiciler

²⁵ Makal, s.79.

²⁶ Rekin Teksoy, Rekin Teksoy'un Türk Sineması, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, 2007. s.10.

²⁷ Teksoy (2007), s.21.

komediye çok ilgi göstermiştir. Sinema üretildiği ülkenin koşullarından bağımsız olamayacağı için ülkenin mizah anlayışı da sinema filmlerine yansımıştır.

1.6.1. 1950'den 1980'lere Kadar Türk Sinemasında Komedi

1950'lerde İsmail Dümbüllü furyası kendini göstermektedir. “Dümbüllü Sporcu” (1952) ve “Dümbüllü Tarzan” (1954) gibi o dönemin önemli ve büyük filmleriyle halkın sevilen oyuncu ve komedi yıldızı olmuştur. Atıf Yılmaz 1957'de “Gelinin Muradı” adlı o dönemin komedi filmiyle komedi sinemasının güçlenmesine katkı sağlamıştır Osman Seden'in “Ne Şeker Şey” ve “Beş Şeker Kız” adlı filmleri 1960'ların önemli güldürü örneklerindedir. Usta Yönetmen Hulki Saner'in büyük başarısı ve Sadri Alışık'ın oynadığı Turist Ömer tiptemesi 1960'lı yılların önemli film yapıtlarından olmuştur. İlginç ve argo ağırlıklı esprileri, değişik vücut devinimleri dönemin kahramanı olarak anılmasına sebep olmuştur.

Cıralı İbo tipi, Zeki Müren'in Berduş filminde hayat bulmuştur. Osman Seden ve Feridun Karakaya'nın büyük emekleri sayesinde dönemin önemli yapıtları arasında Cıralı İbo serisi de yerini almıştır.

“Hababam Sınıfı” dizilerinde öğrencilerden “İnek Şaban” tipini canlandıran Kemal Sunal asıl ününü daha sonraki filmlerinde yapar artık bir filimi tek başına götürebilecek kıvama gelmiştir. Kaldı ki bu dönemde Türk toplumu sağlıksız bir gelişim sürecini yaşar. Politik ve ekonomik çalkantılar, baskılar, toplumsal çarpıklıklar ve hırsızlıklar ülkeye egemendir. İşte bu sağlıksız yapı önce gülmece edebiyatına ardından Türk sinemasına da yansıtacak ve Kemal Sunal böylece bir sürecin prototipi olarak baş köşede yerini alacaktır.

Sunal, yükselen değerlerin köşe dönücülerin ayakken baş olanların iğnecisi, yergicisi, alaycısı ve taşlamacıdır. Çevresinde ele alınan olaylar kimi zaman çok sert bir toplumsal eleştiriye dayanır. Örneğin Aziz Nesin uyarlaması “Zübük” (Kartal Tibet), “Köşeyi Dönen Adam” (Atıf Yılmaz), “Kapıcılar Kralı” (Zeki Ökten) ve “Düttürü Dünya” ne kadar popülist bir tavır ortaya koysalar da toplumsal gülmece anlayışının Türk Sinemasındaki ilginç ve tipik örnekleri sayılır.

Seks güldürüleri döneminde, Türk sineması büyük bir krize girer. İncelikten ve estetikten tamamen uzak seks ağırlıklı komedi filmleri piyasaya hakim olur. Tanju Gürsu'nun yönetmenliğini ve başrol oyunculuğunu üstlendiği ‘Kazım'a Bak Kazım'a' ile ilk açılışı yapar. Yapımların ağırlık merkezinde türün niteliklerini incelikle vurgulayan isimlere bürünmüş her çeşitten seks filmi ve seks güldürüsü yer alacaktı: “Ah Mualla Oh Ne Ala”,

(Naki Yurter); “Ah Ne Adem Dilli Badem”, (Çetin İnanç); “Anahtarı Bendedir”, (Yücel Uçanoğlu); “Bana Beş Avrat Yetmez”, (Çetin İnanç); “Ben Armudu Dişlerim”, (Semih Evin); “Beş Atış Yirmibeş”, (Nazmi Özer); “Çalkala Yavrum Çalkala”, (Ülkü Erakalın); “Civciv Çıkacak Kuş Çıkacak”, (Nazmi Özer); “Çukulata Tarlası”, (Güney Kosova); “Dünden Bugüne Seks”, (Oğuz Gözen); “Habbam Git Hababam Gel”, (Aram Gülyüz); “Hasan Almaz Basan Alır”, (Aram Gülyüz); “Kıvrıl Fakat Kırılma” v.b.²⁸

1.6.2. 1980’lerden Günümüze Türk Sinemasında Komedi

1980’lerde komedi sinemasında Metin Akpınar ve Zeki Alasya ikilisi ön plana çıkmaktadır. Tuluat tiyatrosunun yapısına uygun bir çift oluşturup Karagöz-Hacivat ikilisi gibi popüler olmuşlardır. Bu ikili tıpkı Kemal Sunal gibi usta yönetmen Ertem Eğilmez tarafından keşfedilmiş ve yaratılmışlardır. Başlarda usta yönetmenin filmlerinde yan rollerde yer alırlarken daha sonra baş rollerin aranan ikilisi olmuşlardır.²⁹

O dönemlerde öne çıkan bir diğer büyük oyuncu Adile Naşit’ tir. Adile Naşit, Ertem Eğilmez filmlerinin bir çoğunda başrol ve bir o kadarda önemli yan rollerde yer almış önemli bir oyuncudur. Bu dönemlerde öne çıkan bir diğer oyuncu İlyas Salman olmuştur. İlyas Salman da Eğilmez ekolünden gelme bir oyuncu ve önemli bir karakter olmakta ve döneme önemli katkılar sağlamış bir sanatçıdır. Aynı dönemde ortaya çıkan “Çıplak Vatandaş” ve “Züğürt Ağa” filmlerinde rol alan Şener Şen bulunmaktadır. Şener Şen, “Hababam Sınıfı” serisi gibi önemli yapıtlarda yer almış olan o dönemin yan rollerdeki aranılan adamıdır. Başka önemli bir tiyatro ise Gırgiriye serisinde yaratılmış olan Müjdat Gezen’dir. Müjdat Gezen, tiyatrodan gelme olmakta ve bu yeteneğini filmlere yansıtmiş usta bir oyuncudur.³⁰

1990’lı yıllarda Türk sinemasında komedi filmleri üretimi oldukça düşmüştür. Komedi sineması kendisini toparlamaya çalışmaktadır. Yavuz Turgul’un yönettiği 1990 yapımı “Amerikalı” filmi, Şener Şen’in oyunculuğuyla bu dönemde öne çıkan yapıtlar arasındadır. Türkiye’nin, Amerikanlaşma etkisinde kalışını konu alan ve eleştiren bir filmidir. Büyük yazar Orhan Kemal’in romanından aktarılmış olan, kadın ve erkek karakterlerinin değişim ve yer değiştirmesi üzerine olan film “Tersine Dünya” (1994) bu dönemde yapılmıştır. 1990’larda “Herşey Çok Güzel Olacak” (Ömer Vargı,1998) ve Gani Müjde’nin yarattığı “Kahpe Bizans” (1999) bu dönemin önemli yapımları arasındadır. 2000’lerde Yılmaz Erdoğan’ın

²⁸Giovanni Scognamillo, Türk Sinema Tarihi, s.179. (2003)

²⁹ Agah Özgüç, Modern Zamanlar.s15. (2008)

³⁰Scognamillo, s.179.

yazıp, oynadığı ve yönetmenliğini Ömer Faruk Sorak ile paylaştığı “Vizontele” (2001), “Vizontele Tuuba” (2004), “Gora” (2004), “Pardon” (2005), “Maskeli Beşler” (2005), Cem Yılmaz’ın oynadığı ve yazdığı “Hokkabaz” (2006), Mehmet Ali Erbil’in oynadığı “Dünyayı Kurtaran Adamın Oğlu” (2006), “Çılgın Dershane” (2007) serisinin başlangıcı, “Maskeli Beşler Kıbrıs” (2008) önemli serinin devam filmi, “Recep İvedik” (2008) büyük gişe yapan Şahan Gökbakar’ın rol aldığı filmin başlangıcı, “Romantik Komedi” (2009), “Kanalizasyon” (2009), “Çalgı Çengi” (2010) serisinin ilk filmi, “Eyvah Eyvah” (2010), Ata Demirel ve Demet Akbağ’ın birlikte rol aldığı büyük ve önemli komedi yapımı’nın başlangıç filmi, “Kutsal Damacana”, “Dracoola” (2011), “Berlin Kaplanı” (2012) Ata Demirel’in Almanya’dan gelmiş bir Türk’ün komik anlarını aktardığı önemli film, “Hükümet Kadın” (2013) Sermiyan Midyat ve Demet Akbağ’ın birlikte rol aldığı gerçek bir hikayeye dayanan bir film, 2014 yılında çekilen “Recep İvedik 4” serinin devam filmidir ve 7 milyon seyirci tarafından izlenerek rekor kırmıştır.

2. SİNEMADA KOMEDİ TİPLEMELERİ

Sinemada tipleme sinema dünyasının temel taşlarından birisidir. Sinemaya anlam veren, aktarılmak istenen mesajı izleyiciye ileten bir araç pozisyonunda bir öneme sahiptir.

Tipleme, Fransızca kökenli Typos kelimelerinden türemekte olan bir kelimedir. Standart biçim, tip, damga demektir. Tip, olay ve temaslardan ilişkisiz şekilde oluşur. Tip orijinal değil, bir taklit formudur. Tip, bir çok kimsede bulunan aynı ortaklaşa hareketlerin, yordamların simgesidir. Tip, biçimdir, şablondur, kalıptır, daima aynı kalır ve aynı davranışları gösterir.³¹

Tipleme sinemadaki oyuncuya kişilik ve karakter kazandırır. Aynı zamanda özgün olmakta ve tipi oluşturan oyuncuya özgü bir kişilik ortaya çıkartmaktadır. Fiziki görünüm ve hareket devinimi olarak seyredeni yoğun bir şekilde etkisi altına almaktadır. Tipe hayat veren oyuncu, özgün ve devamlı gelişme sergileyen bir durumda kendini göstermektedir. Altyapısı tiyatro olan tipleme oyuncularından gösterilebilecek en büyük ve önemli örneklerden bir tanesi Charlie Chaplin'dir.³²

2.1. Dünya Sinemasında Komedi Tiplemeleri

Güldürü ve espriler gibi tipleme de komedi sinemasının önemli bir bütünüdür. Tipleme aşağı yukarı sinemanın tarihi ile başlar. Komedi sinemanın “Altın Çağı” denilen (1912-1930) tarihlerinde bir çok büyük oyuncu ve komedyen, sinema tarihine yeni ve eşsiz tiplmeler getirerek komedi sinemasında tiplmeleri oluşturmuşlardır. Amerikan komedi sinemasının tiplmeleri ve bunların yaratıcıları bütün dünyayı etkilemiş olsa da her ülkenin komedi anlayışı ve özellikleri farklı özellikler taşımaktadır. Komedi türü ve tiplmelerinin oluşması ile bu tiplmeler farklı sosyal durumlar ve mesleklerdeki maceralarını iletmek alışkanlık olmuş ve bu amaç bütün komedi tiplmelerinde tekrarlanmıştır.³³

2.1.1. 1950'ye Kadar Komedi Tiplemeleri

Bu bölümde, 1950'ye kadar geçen süreçte dünyanın önde gelen komedi tiplmelerini Oğuz Makal'ın “Güldürü Komedi Filmleri” kitabına göre kronolojik olarak incelenmektedir.

Tiplmelerin ilk olarak çıkışı “Fransa”dır. Fransa, komedi ve komedi tiplmeleri açısından önemli bir yere sahiptir. Lumiere Kardeşler'in çektiği, ilk komedi olarak nitelendirilebilecek olan 28 Aralık 1895'te Paris'te gösterimi yapılan “Kendi Kendini Sulayan Bahçivan” adlı kısa filmidir. İlk komedi filmi Fransa'da ortaya çıktığı gibi, ilk komedyen tiplmeleri de Fransa'da ortaya çıkmıştır. Fransız sinemasının büyük öncülerinden olan Charles Pathe'nin (1863-1947) komedileri çarpıcıdır. Ayyaşlar, kapıcı kadınlar, polisler, apaşlar, vurdu kırdı ve kaçıp kovalamaca, komedilerine dayanan yeni bir komedi tiplemesi oluştururlar. Haftanın her günü çalışıp, oynayan oyuncular, filmlerde defalarca oynayarak profesyonelliğe ulaşırlar. Oyuncuların çoğu müzikhol ve sirklerden gelme insanlardır. Bunlardan Andre Deed, Pathe

³¹ Nebat Yağız. (2009) Türk Sinemasında Karakterler ve Tipler, İşaret Yayınları, İstanbul.s.29

³² John Maccabe. (1992) Charlie Chaplin, Robson Books, UK,s.30

³³ Onaran, 97.

yapımevinin ilk ve en önemli oyuncusu olur. Fakat Pathe'nin yıldız oyuncusu Max Linder'dir³⁴

1907 yılında, Pathe ünlü komedyen Andre Deed'in (Andre Chapuis, d.1884) oynadığı Boireau tiplemesini konu alan komedi dizisini başlatır ve bu büyük bir devrim niteliğindedir. Deed sinema tarihinin ilk gerçek komedi yıldızı ve tiplemesini yaratan kişidir. Çılgın, çocuksu, komik tiplemesiyle ülke sınıflarını aşan popülerliğe ulaştı. Oyuncu olarak Melies'in yanında çalışması sayesinde sinemada yarattığı Boireau karakterini geliştirmesine katkı sağladı.³⁵

Pathe yapımevinin ortaya çıkarttığı bir başka önemli tipleme "Rigadin" dir. Bu tiplemeye hayat verense Charles Prince'tir. Linder üst üste ortaya çıkardığı buluşlarla ve çok özel bir komedyenlik yeteneğine sahip olması sayesinde, tam olarak bir komedi ustasıdır. Pathe'nin komedyen yıldızlarının en üretken ve uzun süre gündemde kalanı da ayrıca, "Rigadin" tiplemesi, Prince'e on yılda yaklaşık 600 film yapmasında katkı sağlamıştır.³⁶

1905'ten sonra "Boireau" tiplemesiyle Pathe yapım şirketine bağlı Andre Deed, sanat hayatına. Andre Deed'in canlandığı tip bir palyaçonun yarı uyanık yarı aptal havasını yansıtan, kimi zaman bir denizci olan, ve ya dönemin modasına ayak uydurarak renkli pantolonlarla ortaya çıkmıştır. Fakat yarattığı tipleme "Mekanik" olarak adlandırılmaktan öte bir değer görememiştir. Yaratığı mekaniklik günlük hayatın monotonluğu vurgulayan bir mekaniklisi ortaya koymaktaydı. Yine de komedi öğeleri ve gülütleri kendi içinde bir oyun biçimini barındıran bir tipleme yaratmıştır.³⁷

Avrupa'da komedi tiplemelerinin başında. İngiliz sinemasının öncüsü olarak nitelendirilen Robert William Paul'un canlandığı tiplmeler baş gösterir. (1869-1943). 1896 yılında, Lumiere Kardeşler'in ortaya çıkardığı filmlere benzeyen filmler yarattı ve bu filmlerin tiyatrolarda gösterimi yapıldı. Ardından kurmaca filmlere ilgi duydu ve ilk İngiliz güldürüsü olan "The Soldier's Courtship" (Askerin Flörtü 1897) filmini çekerek bu alanın öncülerinden oldu. Elle renklendirilmiş olan "An Oriental Dance" (Bir Doğu Dansı) filmini yaptı. 1899 yılında R.W. Paul, kendi stüdyosunu kurarak komedi filmleri çevirdi.³⁸

Andre Deed'in etkisinde kalan, aynı başarıyı ve şöhrete sahip olmak isteyen Fransız oyuncular İtalya'dan teklif aldılar. İtalya'ya gidenler arasında "Robinet" tipiyle Marcel Fabre, "Tontolini", "Cocciutelli", "Polidor" tiplerine hayat veren ünlü Fernand Guillaume'dir. Bu şekilde, Guillaume'un şöhreti çok hızlı bir şekilde Andre Deed'inkini de aştı. Marcel Fabre de, canlandığı "Robinet" tipine uzun yıllar hayat verdi . Üretilen bu

³⁴ Teksoy (2005) s.44.

³⁵ Smith, s.103.

³⁶ Smith, s.104.

³⁷ Onaran (2012), s.66.

³⁸ Teksoy, s.48

komedi tiplerinin oyuncularını, filmlerde oynamanın yanı sıra; bu filmlerin konularını da kendileri üretiyorlar aynı zamanda filmleri de kendileri çekmişlerdir.³⁹

Bu tiplerini canlandıran oyuncuların birisi de Max Linder'dir. Komedi filminin büyük ustalarındandır ve komedi alanında çığır açacak katkıları olmuştur. Kostüm olarak Max Linder, 19.Yüzyıl sonu Fransız asilzadelerinin zarif havasını yansıtır. Cilalanmış ve parlatılmış ayakkabıları çizgili takım elbisesi, yakasında kocaman çiçeğiyle, göğüs cebinde mendiliyle bir bütün oluşturmuş, bembeyaz gömleği, çok şık şapkası, beyaz şık bir eldiveni ve gösterişli bastonu sayesinde soylu bir asilzade komedi tiplemesi idi yarattığı tip. Max Linder 1905-1925 yılları arasında oynadığı ve çekmiş olduğu 300 kadar film ile sinema tarihinde sonsuza kadar kalacak olan kendini beğenmiş, ama kibar ve çapkın da olan değerli bir komedi tipi yaratmıştır. Yarattığı bu farklı komedi tipi Fransa'nın gelmiş geçmiş en büyük güldürücüsü "Büyük Max" ünvanını almasını sağlamıştır. Mack Sennet, sopalama "slapstick" yani itiş kakış, kovalamaca, tekme, surata pasta atma gibi bir güldürü tarzı olan ve slapstick denilen komedi türünün üreticisi ve yaratıcısı olarak tarihe geçmiştir.⁴⁰

Amerikan sinemasının ilk komedi tiplemesi John Bunny (1863- 1915) olmuştur. Bunny, filmlerinin gücünü fark eder ve hem filmlerinin oyuncusu hem de yapımcılığını üstlenir.1920'li yıllarda oyuncular ve yönetmenler daha önce benzeri yapılmamış ve toplumdışı tipler yaratıyorlardı. Charles Chaplin'in Şarlo'su , Buster Keaton (1895-1966)'un Taş Surat'ı; sinema tarihinin hiç gülmeyen, duygusuz ve tepkisiz ama bir o kadar da komik olan bir tiplemesidir. Mekanik ve teknoloji ile sürekli sorunlar yaşayan bir tiplemedir. Harold Lloyd'un (1893-1971) sakar genç olarak bilinen "The Boy" tiplemesi , düşüncelere dalan, gözlüklü, şapkalı, bembeyaz dişleri, belirgin fiziki yapısı ile önemli bir tiplemedir. Meşhur Laurel- Hardy (1913-1950) ikilisinin (Stan Laurel ve Oliver Hardy) hayat verdikleri birbirleriyle münakaşa eden ama daima bir arada olan tiplerini. Görsel komediden, sözlü komediye geçilmesiyle bu ikilinin filmleri ve tiplerini büyük şöhrete kavuştu. Laurel tiplemesi; daima yanlışlıklar ve hatalar yapan, çok çabuk üzülen, saf ve aptal bir tiplemedir. Hardy tiplemesi ise çok bilmiş insanlara yukarıdan bakan, kendine olan güveni tavan yapmış kibirli bir tiplemedir. İkilinin fizikleri (zayıf ve şişman) olmaları bu zıtlığı aynı zamanda fiziksel olarak ta ortaya sermektedir.⁴¹

Marx Kardeşler (1924-1957)'in yarattıkları meşhur tipler komedi tarihinin en usta tiplerini oldular. Hepsi kendine has tiplerini yaratarak bu tiplerini en iyi şekilde geliştirmişlerdir. Harpo tiplemesi; asla konuşmayan, tek kelime etmeyen bir tiptir ve kıvırcık bir peruk takmaktadır. Harp çalmakta ve çapkınlık peşinde koşmaktadır. Chico tiplemesi; İtalyan aksanıyla konuşur, aşırı devinimlerle etrafındakileri yoran bir tiplemedir.Groucho tiplemesi; dizlerinin üzerinde sürünerek, kadınlara göz süzer ve göz kırpan bir tiplemedir. Charlie Chaplin (1889-1977)'in Şarlo tiplemesi sinema tarihinin en marjinal ve en kendine has tiplerinden birisidir. Chaplin, yarattığı bu tipler ile siyasi ve sosyo kültürel açıdan bir çok mesaj iletebilmiştir. W.C.Fields'ın (1880-1946) yarattığı tipler (Bing Crosby) Amerikan komedi sinemasının en önemli tiplerini arasında yerini almıştır. Kaşlarıyla

³⁹ Smith s.105.

⁴⁰ Onaran (2012), s. 82.

⁴¹ Onaran (2012), s. 82.

yaptığı ilginç mimikler ve içtiği purosunu tuhaf silkişindeki eşsiz devinimler hafızalara kazınmıştır.⁴²

2.1.2 1950'den Günümüze Komedi Tiplemeleri

Bu bölümde, 1950'den günümüze kadar geçen süreçte dünyanın önde gelen komedi tiplmeleri Oğuz Makal'ın "Güldürü Komedi Filmleri" kitabına göre kronolojik olarak incelenmektedir.

Bing Crosby'nin (1903-1977); canlandırdığı tiplmeler çenesi iyi laf yapan, Amerikan tarzı komedileri yaptığı kadar, şarkı söyleyip dans da edebilen, asilzade ve bir soylu kahraman tiplmeleri ile sinema tarihindeki yerini almıştır. Bob Hope'un (1903 -2003); Hayata geçirdiği tiplmeler kendisi de fırladık ve pörtlek gözlü, sivri bir burun, düşük çeneli, ve aşırı korkak olarak, tek derdi hayatta kalmak olan bu yarattığı tiplmeler onu sinemanın önemli tiplmelerinden biri yapmıştır. David Niven'in (1909-1983); güldürü tiplemesinin büyük ustası. Gözlerini kocaman açar ya da elinden geldiğince donuk kalarak sinema perdesinde büyük bir mizah oluşturmuş ve olabildiğince rahat ve bir o kadar umursamaz bir tiplmedir. Danny Kaye (1913-1987); yarattığı tipleme Yahudi komedisinin büyük temsilcisi, söylenebilmesi çok zor şarkıları söyleyebilen, yapılması imkansız mimikleri yapabilen ve duygusal bir tipleme yaratmıştır.⁴³

Jerry Lewis'in (1926-); sinemada yarattığı tiplmeler Amerikan komedisinin 1960'lardaki espri anlayışını yansıtıyordu. Amerikan komedisinden esinlendiği güldürüler, abartılı mimikler, oynadığı filmlerde birden fazla tiplmeyi canlandırabilen ve bir yüzden bir yüze bürünebilen bir kişiliktir. Jack Lemmon (1925-2001); Yarattığı tiplmelerde çok güçlü mimikler ve bir o kadar ilginç jestler barındıran abartılı ve ilginç bir konuşma biçimiyle sinema tarihinin komedi tiplmeleri arasındadır.⁴⁴

Woody Allen (1935-); Allen'in tiplmeleri, sinema tarihinde önemli bir yere sahiptir. Onun yarattığı tiplmeler "vurmalama" üslubundan esinlenmeler taşır. Yarattığı tiplmeler genelde; korkak, şaşkın, çok bilmiş, sakar ve saçmalıkların ve zorlukların altında sıkışıp kalan zor da olsa çözüme ulaşabilen tiplerdir. Onun için dezavantaj olan kısa boyu ve çelimsiz vücudunu, Allen tiplmelerinde komedi öğeleriyle harmanlayarak bir avantaj'a dönüştürmüştür. Mel Brooks (1926-); Brooks'un yarattığı tiplmeler Amerikan sinemasını alaya alan, anarşistçe yaklaşan, ve bilimkurgu ve western türleriyle dalga geçen bir güldürü ve tipleme biçimidir. Yarattığı tiplmeler girdiği kalıpların içerisine yenilikler getirmesiyle sinemada önemli bir yere sahiptir. Brooks'un yarattığı ve oluşturduğu tiplmeler yeni nesil için bir ilham kaynağı oldu. Jacques Tati (1908-1982); "Bay Hulot" ya da "Tatischeff" tiplmelerinin yaratıcısı

⁴² Makal,s.37.

⁴³ Dorsay,s.233.

⁴⁴ Makal,s.75.

Tati'dir. Uzun boyu, daima uzun pardösü giyen, elinde her zaman pipo taşıyan, pek konuşkan olmayan, el kol devinimleri fazla olan bir tiplemedir Bay Hulot. Bay Hulot tiplemesi şehir yaşamına yabacılaşma, otomobilin insan yaşamındaki yerine, sanayi- makine ve sisteme eleştiride bulunan bir tiplemedir.⁴⁵

Fransa'da komedi tiplmelerinin başında Louis De Funes'nin (1914-1983) yarattığı tiplmeler gelir. Funes, ilk filmlerindeki tiplmeleri asla konuşmayan bahçıvan, jandarma, polis ve bakkaldır. Ne kızgınlığı, ne gülmesi belli olan ama seyirciyi istediği zaman ilginç ve benzersiz mimikleriyle şaşkına çeviren tiplmelerıyla ünlüdür.

Robert De Niro (1943-) De Niro'nun canlandığı tiplmeler aslında her biri birbirinden farklı ve benzersizdir. Günümüzün yeni binbir yüzlü oyuncusu diye anılan usta oyuncunun komedi sinemasına kazandırdığı tiplmeler de göz ardı edilemez. Jerry Lewis ile oynadığı "Komedi'nin Kralı" adlı filmde, Lewis'in elinden aldığı komedi yeteneğini sırtlaması bunun en büyük örneğidir. De Niro'nun yarattığı tiplmeler, babacan, donuk bakışlı, ağır konuşan ama bir anda komik patlamalar yaratan tiplmelerdir.⁴⁶

Robin Williams (1952-2014): Komedi ve tipleme denince akla gelen usta oyuncuların birisi de Williams tiplmeleridir. Williams, Jerry Lewis ve Jim Carrey'nin yeteneklerinin birleştiği bir tipleme şeklidir. Sevecen, babacan, ve ağır duruşunun altında bir o kadar enerji ve neşe barındıran tiplmelerin sahibidir usta oyuncu.

Tom Hanks (1956-); oyunculuk performansı daima üst düzey olan neredeyse her canlandığı tiplemeyle oscar'a aday olan bir oyuncudur. Komedi sinemasında yarattığı tiplmeler özür, saf, sevecen, iyi kalpli olmasının yanı sıra bir çok üstesinden gelinemeyecek sorunu aşabilen karakterlerdir. Tiplmelerini aptallıktan kaynaklanan mizah ile harmanlayarak güncel kahraman tiplmeleri yaratmasıyla komedi sinemasındaki yerini almış bir oyuncudur. Jim Carrey(1962-); Jim Carrey'nin yarattığı tiplmelerde kullandığı üstün yüz mimikleri o kadar ilginç ve benzersizdir ki Carrey'e "Lastik Yüz" lakabını kazandırmıştır. Filmlerindeki tiplmeler çift kişilik sorunu yaşayan ("Maske", "Bilmececi", "Ben Kendim ve Sevgilim") ve bu sebeple başına bir sürü iş açılan tipleme çeşitleri olarak sinema tarihindeki yerini almıştır.

⁴⁵ Makal,s.97.

⁴⁶ The King of Comedy, Yön. Martin Scorsese, DVD, 1982

Adam Sandler (1966-) Sandler tiplerinin ortak özelliği ise babacan ve cana yakın olmalarıdır. Bu tipler; dalga geçen, espri yaptığı donuk bir surat ifadesi takınan ama yaptığı esprilerde naif mesajlar içeren tiplerdir.

2.2. Türk Sinemasında Komedi Tipleri

Dram filmleri gibi komedi filmleri de tartışmasız sinema türleri arasındadır. Sinema tarihinin başından beri komedi türü ve ortaya çıkan tipler insanlar tarafından en çok sevilen tür olmuştur. Dünya sinemasında ilk olarak komedi filmi olduğu gibi, bu bağlamda Türk sinemasında da ilk olarak komedi filmleri denemeleri yapılır ve çekilir. “Himmet Ağanın İzdivacı”, “Leblebici Horhor Ağa” Türk sinemasında ilk olarak yapılan komedi filmleridir ve ilk tipler bu filmlerde ortaya çıkmıştır. Türk sinemacılar bu tiplerin komikliklerinden yararlanarak komedi sanatını geliştirmişlerdir.⁴⁷

2.2.1. Yeşilçam Öncesi Komedi Tipleri

Türk sinemasında tipler açısından görülen komedyenlerde ilk olarak İsmet Fahri Gülünç ve Şadi Fikret Karagözoğlu'dur. İsmet Fahri Gülünç 1919 tarihinde “Tombul Aşığın Dört Sevgilisi” filminde ve “Fahri Bey Makarna Tenceresinde” filmlerinde oynar. Tiplerinde Kayseri yöresinin şivesini güzel bir şekilde taklit etmeyi becerebilmesi ve vücut devinimlerindeki usta yeteneğiyle bütün izleyicileri kendisine hayran bırakır. Şadi Fikret Karagözoğlu da o yıllarda tiyatro ve tuluattan yetişme olmakta. Dönemin ustalarından ders alarak kendini çok iyi geliştirmiş usta bir oyuncudur. “Hisse-i Şayia” oyununda “Bican Efendi” tiplerini oluşturarak, büyük muvaffakiyet kazanmıştır. “Bican Efendi” tiplerini geliştirerek “Bican Efendi Vekilharç” adlı ilk komedi dizisindeki tipler karakterini yaratmıştır. Daha sonra Türk sinema tarihindeki ilk komedi filmi Muhsin Ertuğrul'un yönettiği 1923 yapımı “Leblebici Horhor” filmidir. Güllü Agop ve Kavuklu Hamdi'nin yolundan giden ve onların tiplerinden esinlenen Naşit Özcan bir döneme ismini yazdırır. 1933'te Muhsin Ertuğrul'un yönettiği “Naşit Dolandırıcı” filmiyle birlikte sinemaya geçiş yapar fakat sinemada etkisini ancak kısa bir dönem hissettirebilir. 1940'lı yıllarda Özcan'ın ardından “İsmail Dümbüllü”nün yarattığı tipler “Dümbüllü” ortaya çıkar. “Dümbüllü” tipleri bir halk kahramanı ve komiğidir. 1947 ve 1954 yılları arasında “Dümbüllü” tipleri Türkiye’de oldukça popülerdi. Dümbüllü'nün olduğu yıllarda elbette başka oyunculara ait tipler de mevcuttur, fakat Dümbüllü kadar bir filmi götürebilecek kadar güçlü tipler değillerdi. Dümbüllü, kendine has mimikleri, el kol devinimleri ve laf ebeliği

⁴⁷ Agah Özgüç, Türlerle Türk Sineması/Dönemler/Modalar/Tipler, Dünya Kitapları, İstanbul, 2005, s.63.

sayesinde önemli tipler arasında. Aziz Basmacı 1951 yılında, ardından Settar Körmükçü 1952 yılında, daha sonra ki yıllarda ortaya çıkan Zeki alpan ve Zır Kardeşler (Mehdi-Osman Zıt) ve meşhur Vahi Öz, 1953 yılında ünlü Orhan Erçin, Meşhur Toto Karaca, Büyük Kenan Büke ve son olarak 1955 yılında Tevhit Bilge gibi oyuncular hayat verdikleri tiplerle dönemin ün yapmış ve önde gelen komedyenleriydiler. Daha sonra ki yıllarda ikili komedi tiplerini Aziz Basmacı ve Tamer Balcı'nın yarattıkları "Ali" ile "Veli" tiplerini gelir. Bir diğer ikili tipler Zeki Alpan ve Osman Alyanak'ın yarattıkları "Memiş ve "İbiş". Ardından usta oyuncu Münir Özkul ve Vasfi Rıza Zobu'nun yarattıkları "Edi" ve "Büdü" tiplerini. Son olarak Osman Zıt'la Mehdi Zıt'ın ortaklaşa yarattıkları "Zıt Kardeşler" Türk komedi sinemasının ilk ikili komedi tiplerini arasında sayılabilir.⁴⁸

2.2.2. Yeşilçam Döneminde Komedi Tipleri

Yeşilçam döneminde güldürü tiplerinin oluşmasında ve ortaya çıkmasında dönemin yönetmenlerinin büyük katkısı bulunmaktadır. 1958 ve 1964 yılları arasında Feridun Karakaya'nın canlandırdığı "Cilalı İbo" tipleri, Sadri Alışık'ın canlandırdığı meşhur tipler "Turist Ömer" ve Öztürk Serengil'in yarattığı tipler "Adanalı Tayfur". Bu üç komedi yıldızının yarattıkları tipler de sınıf ve statü çelişkileri, sosyal mesajlar ve toplumsal göndermeler içermektedir. Bu tipler, halk kahramanı, halk komedisi ve dizilerini oluşturdular. 1964'te yerli film seyircisi yeni bir güldürü tipiyle tanışır. Bu "Turist Ömer"dir. Yaratıcısı Hulki Saner'dir. 1964-1974 yıllar arası, yani 10 yıl beyazperdedeki yaşamı sürdürülen devam eden "Turist Ömer" dizisinin oyuncusu Sadri Alışık'tır. Filmlerde oturtulmuş bir öykü olmadan, konuşmalar ve replikler birbirini izler. Esprileri ve hareketleriyle halk arasında büyük ilgi gören "Turist Ömer" dönemin kahramanı olmuştur. Aslında "Turist Ömer" sokaktaki sıradan bir adamdır. Giysileriyle, başındaki şapkasıyla, selam verişiyile tam bir kahramanın simgesidir. Gariban giyimli, iyi kalpli tipik bir serseridir. Sıradan olmayan ve salaş bir tiplerdir. Kullandığı dili ve üslubu İstanbul Türkçesinden uzak, üslup ve davranışları daha yerel ve halkın o dönemki portresini yansıtmaktadır. Bu bakımdan Sadri Alışık, Türk sinema tarihinde karakter ve tipler oyunculuğunda gösterilebilecek en iyi sanatçılardan biridir. Sadri Alışık, Turist Ömer'i yaratırken askerliğinde tanıştığı birinin hareketlerinden öykündüğünü gazeteci-sinema eleştirmeni Agah Özgüç ile yaptığı söyleşide şöyle anlatır: "Beni sinemada meşhur eden "Turist Ömer" tipi askerde doğdu. Ahmet Güzelce adlı bir asker arkadaşım vardı. Ben

⁴⁸ Özgüç, s.66.

askere gittiğimde o uzun zamandan beri askerdi. Disiplinsizliğinden hem askerliği uzuyor hem de devamlı dayak yiyordu. Künyesini hiç doğru okumazdı bu arkadaş balıkçıymış. Delikanlı bir arkadaştı. Askerde bile külhani bir yürüyüşü vardı buna ‘oku ulan künyeni’’ diyorlardı. O da ‘Balıkhaneden uyuz Ahmet Sallahu Muhammed’’ diyor ve selamını da benim filmde verdiğim şekilde veriyordu. Bunu yere yatırıp basıyorlardı dayağı, yine bana mısın demiyordu. Bir daha künye, bir daha dayak bu olay akşama kadar devam ediyordu. Uyuz Ahmet demek kafası çalışan, her şeye akli eren cin gibi bir adam demekmiş. Onun bu künye ve selam veriş tarzı dikkatimi çekti ve sinemada Turist Ömer filmlerine başlayınca bu arkadaşın hareketlerini ve selamını kullanmaya başladım.’’⁴⁹

Dramatik rollerden güldürüye geçip türüne değiştiren Sadri Alışık, Feridun Karakaya’nın ‘‘Cilalı İbo’’suyla, Öztürk Serengil’in ‘‘Adanalı Tayfur’’ ve gibi tiplerinden daha değişik kişilikler ve tipler ortaya sunar en önemlisi mekanik değildir. Yani vücut devinimleri sıradışı çıkışlara dayalı fazla yapay kalacak hareketler içermez. Gariban ve köylü giyimiyle genelde lümpen bir tiplmeyi canlandırmasına karşılık asıl ayrıntısı topluma karşı duyarlı bir tiplme oluşudur. Serseridir ama iyi kalplidir. Hem ezik hem de yalnızdır. Serseri ve lümpen kabadayı görünüşü sadece dış görünüşündedir. Alışık’ın tüm bunların yanı sıra asıl simgesel özelliği dramla güldürüyü iç içe, bir arada sergilemesidir.

‘‘Berduş’’ filmi (1956) bir kenar mahallede geçer. Boyacı kılığına girmiş bir Zeki Müren’le sağlam bir ‘‘tecimsel garanti’’ elde edilmiştir. Osman F. Seden, bu filmde ileride kendisine ait bir dizinin kahramanı olarak kullanacağı yeni bir tip yaratmıştır: Feridun Karakaya’nın canlandığı Cilalı İbo.⁵⁰

‘‘Berduş’’ filminde ayakkabı boyacısı olan Feridun Karakaya, İstanbul Şehir Tiyatroları oyuncusudur. Başında beyaz harflerle ‘‘Cilalı İbo’’ yazan lacivert renkli şapkası, yamalı pantolonu, boyacı sandığı ve peltek (Yavyuum, Siyek ooyu siyek) konuşması ile halk tarafından çok sevilir.

Bu tiplmenin doğuşunu Feridun Karakaya şöyle anlatır; ‘‘Berduş filminde bana İbo adında kekeme boyacı rolü verildiği zaman, aktör olarak rolüme kendimden bir şeyler katmak istemişim. Önce konuşmamı peltekleştirdim, sonrada komiklik olsun diye İbo ismine Cilalı lakabını ekleyerek kepimin üstüne ‘Cilalı İbo’ yazdım. Rejisör Osman Seden, kepimdeki yazıyı okuyunca önce bana kızdı ve hemen silmemi söyledi. Siler gibi yaptım ve silmedim.

⁴⁹ Özgüç, s.70.

⁵⁰ Scognamillo, s.148.

Bir kaç sahne çekildikten sonra keşimdeki “Cilalı İbo” yazısının filmde çıktığı anlaşıldı. Tabii iş işten geçtiği için bu sefer kimse ses çıkaramadı. Böylece “Cilalı İbo” diye bir tip ortaya çıktı. Film gösterildiği zaman halk Cilalı İbo’yu çok sevdi ve Osman Seden beni ‘Cilalı İbo Yıldızlar Arasında’ isimli filmde oynattı.’⁵¹

Danny Kaye’in başrolünü oynadığı “The Secret Life of Walter Mitty” adlı film (Kahkaha Tufanı - 1947) “Cilalı İbo Rüyalar Aleminde” (1962) olarak uyarlanır “Cilalı İbo Kovboy”, Tarzan, Mike Hammer ve Şehzade gibi karakterlere dönüşür.⁵²

Yapımcı yönetmen Osman Seden “Cilalı İbo” dizisinin ardından 1963’de bu kez yeni bir güldürü tipinin temelini atacaktı. Bu yeni tip Adanalı Tayfur, yeni oyuncu da Öztürk Serengil’di oysa Serengil daha önceki yıllarda Seden’in salon güldürüleriyle iri ve ufaklı rollerde oynamıştı. Örneğin, Seden’in 1962 yılında yönettiği ve salon güldürülerinden biri olan “Ne Şeker Şey” de Öztürk Serengil ilk aşamayı gerçekleştirir. Yardımcı oyunculuğu sürdürdüğü bu dönemde birden başrole çıkmasının bu nedeni oyunculuğundan değil, “Ne Şeker Şey”in bir sahnesinde kullandığı bir söz vurgusundan gelir “Yeşşeee”... Bu uyduruk anlamsız sözcüğün anlamı nedir? Kısa bir süre içinde önce halk arasında, sonrada giderek okullara ve hatta Büyük Millet Meclisi sıralarına kadar sıçrayıp dili yozlaştırma nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özellikle de öğrenciler arasında kullanımı yasaklanan bu sözcüğün anlamı ‘alay etmek, kafa bulmak’tır. Bir anlamda baş kaldırıdır. Gerçekte bu sözcüğün sinemadaki mucidi de Öztürk Serengil’i dublaj çalışmalarında seslendiren Mücap Ofluoğlu’dur.

Her üç tipin de en göze çarpan yanları sloganlaşmış ifadeleri bulunmasıdır. İlgi çekici ve abartılı oyunculukları da güldürüyü sağlayan en büyük etkendir. 1960 ve 1970’lerin sineması ve komedi tipleri insanların ilgisini çekmiştir. Gişe açısından da oldukça başarılı bir dönemdir. Sinemalarda uzun kuyrukların olduğu ve biletlerin karaborsaya düştüğü yıllardır. Türk sinemasında komedi tiplerleri arasında önemli komedi oyuncularından birisi de Vahi Öz’dür. Güçlü komiklik ve esprilere dayalı bir oyun gücü ve hazır cevap olan bir kişiliğin harmanlanmasıdır onun yarattığı oyuncu tiplerleri. Yeşilçam sinemasında Vahi Öz “kahkaha kaynağı” olarak anılmaktadır.

⁵¹ Özgüç, s.67.

⁵² Scognomillo, s.238.

1975 yılına gelindiğinde Türk sineması, da incelik ve estetikten uzak olan hiçbir sanat değeri taşımayan, sadece kâr amacı güden seks güldürülerinin etkisi altında ezilerek bir dönemi bu güldürü türüne bırakır. Seks güldürülerinin sinemayı etkisi altına aldığı yıllarda Ertem Eğilmez, Türkiye için yeni bir tür olan aile komedileri filmlerine başlar. Rıfat Ilgaz'ın eserinden aktarılan “Hababam Sınıfı 1975 yılında güldürü sinemasının tekrardan eski haline gelmesine ve toparlanmasına yardımcı olur.” “Hababam Sınıfı” komedileri birbirlerinden farklı tiplerin aralarında münakaşa etmelerine dayanan ve ilginç esprileriyle o dönemde öne çıkar. Bu dönemde öne çıkan tipler arasında Tarık Akan, Kemal Sunal, Şener Şen, Adile Naşit, İlyas Salman, Halit Akçatepe, Münir özkul ve Ayşen Gruda gibi oyuncuların canlandığı bir çok ilginç ve güçlü tipler ortaya çıkar.⁵³

Zeki Alasya-Metin Akpınar dönemi sinema tarihindeki en uzun ikili komedyen tiplemesi olmuşlardır. Bir bakıma Karagöz ve Hacivat'ın modern biçimidirler. Başlarda Ertem Eğilmez'in filmlerinde boy göstermişlerdir. Daha sonra usta yönetmen Osman F. Seden'in filmlerinde yıldızları parlar ve uzun soluklu filmlerde ikili komedi tiplerini canlandırırlar. Komedi tiplerine bakıldığında erkek egemenliği göz ardı edilemeyecek kadar baskındır. Kadın olarak Türk sinemasındaki komedi tiplerinde Adile Naşit, Ayşen Gruda, Suna Pekuysal, Mualla Sürer gibi önde gelen kadın komedi tiplemesi oyuncuları arasında sayılabilir. 1970'li yıllarda Ali Poyrazoğlu, Nejat Uygur (Cafer bey tiplemesi), Aydemir Akbaş, Abdullah şahin ve Enver Demirkan'ın ikili tipler (Nokta ile Virgül Paldır Küldür), “Keloğlan”ı canlandıran usta tiyatrocu Rüştü Asyalı ve Ertem Eğilmez'in 1980'li yıllarda keşfettiği İlyas Salman bu dönemde öne çıkan önemli komedi tiplerinden birini üstlenmiştir. “Bilo” tiplemesi saf ve düzgün köylülerin, yüksek statüdeki güçler tarafından istismar edilmelerine ve mağdur edilmelerine engel olmaya çalışan ve bu sırada da başına bir çok komik olay gelen bir tiplerdir. Ardından Müjdat Gezen'in “Gırgıriye” dönemi başlar. “Erler Film” şirketinin “Gırgıriye” serisi Türk komedi sinemasında tipler açısından özel bir önem taşımaktadır. Gırgıriye döneminde ortaya çıkan oyuncular ve yarattıkları tipler Türk sineması için klasikleşmişlerdir. Müjdat Gezen'in “Darbukacı Bayram” tiplemesi, Gülşen Bubikoğlu'nun “Güllüye” tiplemesi, Perran Kutman “Anne Sabahat”, Münir Özkul “Emin Baba”, Mehtap Ar 'ın tiplemesi “Kızkardeş Sevim”, Asuman Arsan'ın canlandığı “Hala Rabiş” ve usta tiyatrocu Sümer Tilmaç'ın yarattığı tipler “Deli Ömer” bu dönemde ortaya çıkan önemli tiplerdir. Aynı zamanda bu tipler gerçek hayatta ki

⁵³ Engin Ayça, “Canım Kardeşim”, Yedinci Sanat, Sayı 3, Mayıs 1979

sanatçılardan esinlenme (“Güllüye” karakteri ünlü şarkıcı Kibariye’yi ve “Bayram” tiplemesi Bülent Ersoy) ve onlara göndermeler içermektedir.⁵⁴

1980’li yılların başında bir başka önemli komedi oyuncusu Şener Şen’in yarattığı komedi tiplmeleri ortaya çıkar. Atilla Dorsay’a göre üç tane komedi türü vardır; (yönetmen komedisi, oyunculuk komedisi ve şirketin damgasını taşıyan komedi türü) Bu üç komedi türünü bir arada bulundurabilen oyuncu ise Dorsay’a göre “Şener Şen”dir. Şen’in yarattığı tiplmeler, Sunal’ın tiplmelerine nazaran daha içten ve daha sıcaktır. Sunal tiplmelerindeki donukluk, soğukluk ve itici davranış biçimleri Şen’deki tipleme biçimlerinde pek ortaya çıkmaz. Şener Şen’in komedi tiplmeleri “trajikomik” olarak nitelendirilen bir biçime dayalı olup daha çok “kara mizah” örnekleri taşır. “Şener Şen” filmlerinde toplumsal Türkiye tiplmelerini çizer.⁵⁵

1980’li yıllarda çıkan son komedyen Uğur Yücel ’dir. Türk sinemasında Uğur Yücel’den sonra 1995’e kadar başka komedyen gelmedi. Uğur Yücel, Ertem Eğilmez’in son olarak keşfettiği başarılı bir komedyendir. Uğur Yücel’in meşhur olması iki film sayesinde olmuştur Yavuz Turgul’un “Muhsin Bey”adlı filmi ve Ertem Eğilmez’in son filmi “Arabesk”. Yücel’in “Muhsin Bey” filminde yarattığı tipleme olan “Ali Nazik” tiplemesi Urfa’dan İstanbul’a türkücü olma umuduyla gelen bir tiplemedir. Yücel, Şener Şen gibi usta bir komedyenin karşısında çok güçlü bir oyunculuk sergileyerek önemli bir tipleme ortaya çıkarmıştır. Ertem Eğilmez’in “Arabesk” filminde yarattığı tipleme ise (Gazinocular Kralı) “Godfather” filmindeki Marlon Brando’yu taklit ederek, Brando gibi konuşur, el kol devinimlerini uygulamaktadır Uğur Yücel. Şener Şen ile bir nevi usta ve çırak ilişkisini de dışavurmaktadır.⁵⁶

2.2.3. Yeşilçam Sonrasında Komedi Tiplmeleri

2000’li yıllara gelindiğinde komedi türleri çeşitlenmeye başlar ; macera, romantik, korku, dram, bilimkurgu, gençlik komedileri ve ABD, Hollywood film uyarlamaları oluşmaya başlar. Karakterlerin yerini tiplmelerin aldığı dönem oluşur. 2000 yılında Metin Akpınar ‘ın oynadığı “Abuzer Kadayıf” tiplemesi ile başlar. Ardından 2001 yapımı Yılmaz Erdoğan’ın yazdığı “Vizontele” filmi sinema tarihinde ve komedi tiplmelerinde bir dönüm noktasıdır. Burada oynayan oyuncuların yarattığı tiplmeler: Yılmaz Erdoğan’ın canlandığı “Deli

⁵⁴ Özgüç, s.76.

⁵⁵ Atilla, Dorsay, Türk Sinemasında Güldürü, Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 1984

⁵⁶ Özgüç, s.80.

Emin”, Demet Akbağ ın tiplemesi “Siti Ana”, Cem Yılmaz’ ın “Fikri”, Tolga Çevik “Nazif”, Altan Erkekli “Nazmi”, Şafak Sezer “Veli” gibi tipllemelerdir. Yılmaz Erdoğan’ın filmlerinde canlandırdığı tipllemeler genelde; ailenin ağır abisi, mahallenin küheylanı, sert görünüşünün altında yatan yardım sever tiplerdir. Yılmazın tipllemelerindeki güldürü biçimi insanlara yardım etmeye açlıırken başına gelenlerle oluşan komikliklerdir. Ardından bir başka büyük komedyen Cem Yılmaz’dır. Cem Yılmaz tipllemelerinde dönemin mizah anlayışını ve (stand up) kullandığı dil, argo üslup ve değişik espri şekilleri ile sinemada tipllemeler oluşturur. 2004 yılında yazdığı “Gora” filminde yarattığı tiplleme (Arif) uzaya gitmiş bir Türk vatandaşının başına gelen olaylar ve bu olayları aşabilmek için çabalayan saf, halk kahramanı tipllemesidir.⁵⁷

2008 yılında bir başka büyük tiplleme olan Şahan Gökbakar’ın yarattığı “Recep İvedik” doğar. “Recep İvedik” tipllemesi kaba dış görünümü ve abartılı el kol devinimleri, argo ve küfürlü konuşma biçimi olan fakat bir o kadar da iyi kalpli etrafındaki insanlara daima yardım eli uzatan ve bu uğurda elinden geleni yapan yeni nesil marjinal bir halk kahramanı tipllemesidir.⁵⁸

2009 yılında Şafak Sezer’in “Kolpaçino” filmindeki tipllemesi “Özgür” ve “Kutsal Damacana” filmlerindeki “Fikret” tipllemesi görülür. Sezer, filmlerindeki tipllemelerde büyük işler başardığını sanan ve bu işleri yapmak için uğraşırken başına gelen olaylardan komiklikler çıkarır. Sezer tipllemeleri, cesur görünüşlü ama bir o kadar korkak olan, vücut devinimleriyle bu korkaklıkları ve komiklikleri vurgular.

2010 yılına gelindiğinde Ata Demirel’in “Eyvah Eyvah” filmindeki tipllemesi “Badem” ortaya çıkar. Ata Demirel’ in filmlerde canlandırdığı tipllemeler genel de yöre şiveleriyle ön plandadır. Demirel tipllemelerinin özellikleri; saf köylü genci, şivesi, konuşma tarzı ve vücut devinimleri ve fiziğiyle komik özellikler barındıran tipllemelerdi. 2010’lu yılların son öne çıkan komedyeni ise Tolga Çevik’ tir. Tolga Çevik’in fiziksel yapısını iyi kullanması, narin hal ve tavırları içerisinde çizdiği tipllemeler ile (Sen Kimsin filmi “Tekin” tipllemesi ve “Patron Mutlu Son İstiyor” filmindeki tipllemesi “Sinan”) yeni nesil komedi tipllemelerinde öne çıkanlardan birisidir.

⁵⁷http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/marslantep/bildiri/marslantep18.10.2010_20.41.32bildiri.pdf
20.03.2014

⁵⁸ Tuba, Deniz, Her yöne argonun dakikası kaç para İvedik?, Aksiyon Dergisi, Sayı: 741, 16.02.2009

3. ŞARLO VE ŞABAN TİPLEMELERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

3.1. Charlie Chaplin'in Hayatı

Charlie Chaplin tüm servetine ve de tüm başarılarına rağmen, haksızlığa ve insanların aşağılanmalarına ve ezilmelerine öfke duydu. Çocukluğunun yoksulluğunu, üzüntüsünü, mutluluğunu filmlerine yansıtarak izleyicilerini aynı anda hem ağlattı hem de güldürdü. Chaplin hayatı boyunca dünyaya umut ve mutluluk verdi. Adı sinemayla özdeşleşen, Chaplin İngiltere de doğdu, Dünyanın dört bir yanında ünlenmesine yol açan Şarlo tipini Hollywood'ta yarattı. Sıradan insanın karşı karşıya kaldığı baskıları, haksızlıkları, geniş kitlelere yönelik, herkesin rahatlıkla izleyebileceği, komediyle hüznün iç içe geçtiği insan sevgisinin ağır bastığı filmlerinde, bir benzeri olmayan eleştiri anlayışıyla gündeme getirdi.⁵⁹

Sinemanın dev ismi Charles Spancer Chaplin, zor geçen bir çocukluk dönemi yaşamıştır; Annesi Hannah,1894 yılında sahnede şarkı söylerken sesini kaybetti. Ekonomik zorlukların da etkisiyle psikolojik sorunları artınca aklını yitirdi ve rehabilitasyon merkezine yatırıldı. Alkol bağımlısı olan baba Charles, henüz 37 yaşındayken yaşamını yitirdi. Bu acıya, birçok yıl pençesinden kurtulamadığı sefalet de katkıda bulunuyordu. Bu onun zihinsel gelişimini etkileyecek, hayatı acı yönleriyle ele almasında ve bunu en önemli yapıtlarında yansıtmada rol oynayacaktır. Babasının ölümünden bir süre sonra annesi de ağır hastalanarak hastaneye kaldırıldı. Charlie, kardeşi Sidney'le birlikte, çoğu zaman açıkta yatmak ve meyveyle beslenmek zorunda kaldı. Bundan dolayı serseri olarak polis tarafından yakalandı. O dönem 12 yaşında olan Charlie üvey kardeşiyle birlikte kötü koşullarıyla bilinen Workhouse yetimhanesine gönderildi. Çeşitli okullara girip çıktı, hiçbirinde uzun süre kalamadı.⁶⁰

Kötü şartlar altında geçirdiği o acı günler Charlie'de derin izler bırakır. Chaplin için oldukça zor ama onu başarıya götürecek zamanlar artık başlamıştır. Bu dönemde ki açlık ve yoksulluk onun içine kapanmasını sağlamış fakat bir yandan da hayatta olması ve toplumun içine karışma isteğini hep canlı tutmuştur. Şarlo karakterinin temellerinin bu dönemde atıldığını söyleyebiliriz. Çünkü Şarlo aç bir karakterdir ve açlığı en iyi anlatacak insan mutlaka açlığı sonuna kadar yaşamış olmalıdır. Yoksulluk ve kimsesizlik içinde geçen bu yılların, yarattığı karakter üzerindeki etkisini ölçmek zor olmamakla birlikte, böyle bir etkinin varlığını reddetmekte mümkün değildir.

⁵⁹ Onaran (2012), s.165.

⁶⁰ Onaran (2012), s.165.

Charlie Chaplin'in henüz küçük bir çocukken yaşadığı sefaleti ve o acımasız yılları François Truffaut, "Hayatımın Filmleri" adlı kitabında şöyle ele almaktadır: Alkolik babası tarafından terk edilen Charlie Chaplin ilk yıllarını annesinin akıl hastanesine götürülmesinden endişe ederek ardından annesi hastaneye yatırıldıktan sonra polis tarafından tutuklanmaktan korkarak yaşadı; Hatıralar'ında yazdığı gibi "... toplumun alt katmanlarında" yaşayan, Kennigton Road'ın duvarlarını arşınlayan dokuz yaşında minik bir dilenciydi. Çiğliği gözden kaçırmış olacak kadar sık sık tasvir edilip yorumlanan bu noktaya dönmemin nedeni sefaletin, büsbütün olduğunda patlayıcı hale gelmesidir. Chaplin kovalamaca filmlerini çekmek için Keystone'a girdiğinde Müzikholdeki iş arkadaşlarından daha hızlı ve daha uzağa koşacaktı, çünkü açlığı tasvir eden tek yönetmen o değildi ama açlığı bilen tek yönetmendi ve 1914 yılından itibaren bobinler yayılmaya başladığında dünyadaki tüm seyirciler bunu hissedecekti.⁶¹

Chaplin, ciddi anlamdaki ilk sahne tecrübesini tahta ayakkabılarla oynanan, bir tür dans gösterisi olan "Eight Lancashire Lads" (Sekiz Lancashire'lı Delikanlı) adlı grupta çalışırken yaşar. Ardından üvey kardeşi Sydney ona Londra hipodromunda Cinderella adlı bir oyunda iş bulur. 1906 yılında ise ilk düzenli rolü olan Sherlock Holmes'ta komik çocuk rolünü oynar. Charlie, en kötü günlerinde bile, içinde gizlenmiş bir şeyler olduğuna inanmıştır. Artık kimsesizdir, yoksuldur ve yeniden bir başlangıç yapmak zorundadır. Cesaretini toplayarak Londra'nın en büyük tiyatro ajanslarından birine gider. "Oradaki memur, on dört yaşındaki bu çocuğa baktı. Küçük, ince yapılı, küçük elli, küçük ayaklı, kıvrırcık siyah saçlı ve pırl pırl dişleri olan güzel bir çocuktur. Üstelik, enerji dolu görünüyordu. Charles Spencer Chaplin adını defterine kaydetti. Kısa süre sonra, Charlie'nin evine ajanstan bir kartpostal geldi. Yüreği heyecanla atan Charles, ajansa koştu. Hiç deneyimi olmadığı için, "Sherlock Holmes" oyunundaki, komik çocuk Billy rolünü öneriyorlardı. Ünlü oyuncu H.A. Saintsbury, başrolü oynuyordu. Sherlock Holmes hazırlanana dek, oynanmakta olan Saintsbury'nin kendi oyunu "Jim Cockayne Romansı" adlı oyunda da, bir rol alma olasılığı vardı. Charlie'yi büyük aktörle tanışması için, Yeşil Oda Kulübü'ne gönderdiler. Yaşamı, onu çekingen biri haline getirmişti. Bu durum, bazı kişiler tarafından soğukluk olarak düşünülebilirdi ama Sanitsbury ondan hoşlandı ve onu rahatlattı. Charlie, her iki oyunda da rol aldı. Eleştirmenler, oyunda

⁶¹ François Truffaut. Hayatımın Filmleri, İstanbul, Alfa Yayınları, 2015. s.95.

umut veren bir oyuncu bulmuşlardı. O da Charlie Chaplin'di. Biri şöyle yazmıştı: “Bu genci daha önce hiç görmemiştim, ama gelecekte onunla ilgili güzel şeyler duymayı umuyorum.”⁶²

Sherlock Holmes adlı eser, tiyatrodaki büyük başarı kazanır, kırk hafta boyunca İngiltere'nin her yerinde sahnelenir ve Londra'da büyük bir ilgiyle karşılanır. Chaplin, göz kamaştırıcı anların yaşandığı, bol para kazandığı o güzel günleri, tiyatro oyununun bitimindeyse yaşadığı zor günleri şöyle anlatır: “Üvey kardeşimin de bu oyunda küçük bir rol almasını sağladım. İkimiz birlikte haftada otuz beş şilin kazanıyorduk ki, bu o zamanlar için bir servet sayılırdı.”⁶³

Billy rolünde çok başarılı oldum ve artık etrafımda West End'in ünlü yıldızları vardı. İngiltere kralı ve Avrupa'nın diğer soyluları benim oyunculuğumu alkışladılar, göz kamaştırıcı anlar yaşandı ve bitti. Billy rolü sona erince de zor günler yeniden başladı. Sydney akrobat tiyatrolarında önemsiz rollere çıktı, ben de beşinci sınıf tiyatro sahnelerinde taklitler yapmaya başladım. Yaşadığımız şanssızlıklar beni bunalıma sokuyordu. Filmlerimdeki hüznü ve mutsuz sahneler bu zamandan kalan anılarımı yansıtır. Ama neyse ki günün birinde ünlü Fred Karno kardeşimin oyunculuğunu beğenerek onunla bir anlaşma yapmaya karar verdi. Anlaşma imzalandıktan sonra Sydney, pandomim kralı Karno'ya beni işe alması için ısrar etti. En sonunda 1907 yılında varyete ve müzikhol dünyasına ben de kabul edilmiş oldum. İşte o andan itibaren şöhretin kapısı benim için aralanmaya başladı.”⁶⁴

Kötü koşullar ve de zor şartlar altında özveriyle çalışarak kendinden emin adımlarla ağır ağır şöhret basamaklarını çıkmaya çalışan Charlie, Fred Karno'nun Pandomim komedyenlerine katıldığında, sahne sanatlarının her dalında oldukça deneyim kazanır.

Fred Karno, kaba, cahil, hatta hain bir adamdı ama komediden anlıyordu. Charlie'ye komediye katılan bir parça duygunun, yararlı olacağını o öğretti. Charlie, bu öğretiyi, yıllar boyunca filmlerinde tekrar tekrar kullanacaktı.⁶⁵

1910 yılında Amerikan eğlence dünyası müzikhol ve varyetelerde sahneye çıkacak komedyenler arıyordu. En iyi sanatçılar da Fred Karno'nun kadrosundaydı. O zamanlar Hollywood henüz bu kadar ünlü bir yer değildi. Ancak Hollywood'ta müzikhol komediler ve tiyatro oyunları sergileniyor, buraya İngiltere'den oyuncular getiriliyordu. Fred Karno'nun

⁶² Pam Brown. Charlie Chaplin, Çev. Leyla Onat, Ankara, İlk Kaynak Kültür ve Sanat Ürünleri, 1996. s.22.

⁶³ Luis Luque, Benim Adım Charles Chaplin, Çev. Farah Yurtözü, İstanbul, Altın Kitaplar, 2010, s.18.

⁶⁴ Luque, s.18.

⁶⁵ Brown, s.26.

kadrosundaki bazı sanatçılar Amerika'ya gidiyor oradaki tiyatrolarda kalıyor, bazıları ise film şirketlerinde şanslarını deniyordu ama hiçbiri de eski patronlarının yanına geri dönmemişti. Londra'daki Victoria dönemi yoksulluğundan etkilenen bir sınıfın çocuğu olan Chaplin'i tüm dünyada üne kavuşturacak Amerika macerası artık başlıyordu. O günleri Charlie şöyle anlatır: "Bir gün Fred Karno, Amerika'ya göndermek için benimle kardeşim arasında bir tercih yapmak zorunda kaldı. İngiltere'nin komedi kralı için ikimizden birini kaybetmek ne büyük bir tehlikeydi. Üç yıl boyunca Fred Karno'nun kadrosunun aranılan komedyenlerinden biri olmuştum, kardeşim Sidney'de öyleydi. Sonunda Fred Karno, beni Amerika'ya göndermeye karar verdi. "Seni Kuzey Amerika'ya göndereceğim, ama benimle çok sağlam bir sözleşme yapmak zorundasın. Seni de Amerika'ya gittikten sonra geri dönmeyen diğer sanatçılarım gibi kaybetmeyi göze alamam." dedi Karno. "Merak etme, ben bir tiyatro komedyeniyim ve kamera karşısında maskaralık yapmaya hiç niyetim yok!" diye cevap verdim.⁶⁶

Chaplin, İngiltere'ye dönüşünden birkaç ay sonra yine Karno topluluğuyla birlikte 2 Ekim 1912'de yeniden ABD'ye gider. Bu sefer, daha sonra meşhur ikili Laurel ve Hardyden Stan Laurel'i canlandıracak olan Arthur Stanley Jefferson ile birlikte çalışlar. Tüm yaşamının değişeceğinden habersiz olan, Karno Pantomim Topluluğunun başoyuncusu olan Charlie, ikinci Amerika yolculuğunu, sahnede sergilediği başarılı performansı karşısında film yapımcılarının nasıl dikkatini çektiğini şöyle anlatır: "Karno'nun şirketi 1912 yılında Amerika'da turneye çıktı o yıl Liverpool limanından Ekim ayında gemiye bindik ve ben ikinci kez Amerika'daydım. Karno Pantomim Topluluğunun baş oyuncusuydum. İşte o zaman oyunlarımız beğenildi ve sinema yapımcıları, filmlerinde oynatmak için benimle ilgilenmeye başladılar."⁶⁷

1925 yılında "Altına Hücum", 1936 yılında "Modern Zamanlar" ve 1940 yılındaki "Büyük Diktatör" filmlerini yöneten Chaplin. Giderek daha az film yönetmeye başladı ve "Şarlo" tiplerini bıraktı. Chaplin, komedi türü dışına çıktı ve değişik türde filmler çekti. Artık eskisi kadar popüler değildi. 1970li yıllara gelindiğinde ilk olarak 1971 yılında 25. Cannes Film Festivali'nden, 1972 yılında da Sinema Sanat ve Bilimleri Akademisi'nden 20. yüzyılda sinemaya yaptığı katkılardan ötürü 44. Oscar Özel Ödülü aldı. 1975 yılında, seksen altı yaşından az önce, bir zamanlar Londra'nın Kraliçe Victoria günlerinin "yoksul çocuk"larından biri olan Charlie, Kraliçe II. Elizabeth tarafından "Sir" ünvanıyla onurlandırıldı. Artık o Sir Charles Spencer Chaplin'di. Charlie Chaplin, bir film daha yapmak

⁶⁶ Luque, s.19.

⁶⁷ Luque, s.21

niyetindeydi ama artık çok yaşlı ve güçsüzdü. Karısı Oona, ona bakmak için bir yardımcı istememişti ama sonunda bir hemşireye gerek duyuldu. 1977 yılının Noel gecesi geldi ev, çocuklar ve torunlarıyla doluydu. Noel baba gelerek pırıltılı ağacın altındaki armağanları herkese dağıttı. Charlie'nin oda kapısı evin içindeki coşkulu ve mutlu sesleri duyması için açık bırakıldı. Ertesi sabah, ona "İyi Noeller" demek için gelenler gece uykusunda ölmüş olduğunu gördüler. Seksen sekiz yaşındaydı. Dünyaya bu kadar neşe ve cesaret veren Chaplin, ona uygun bir zamanda, bir Noel gecesinde hayata veda etmişti.⁶⁸

Chaplin, ülkelerin bugünkü refahtan uzak bir düzeyde hala yoksulluk, işsizlik ve açlıkla boğuştuğu bir çağda, kitleleri yalnızca çok iyi ayarlanmış dakik, planlı ve insancıl bir komik anlayışla kavramakla kalmadı. Oynadığı kimliği ve yaşadığı olayları çok iyi bildiğini de seyirciye hep duyumsattı. Açlığı anlatan başka sinemacılar da vardır, ama o açlığı gerçekten yaşamış olan tek sinemacıdır. Ve tüm dünya seyircileri de bunu hissetmişlerdir. Sessizliğin gücü olan Şarlo, aradan geçen onca yıla karşın popülerliği hiç azalmadı, aksine arttı. O, hiç konuşmadı ama evrensel olmayı başardı.

Peki, Şarlo'nun başarısının sırrı neydi? İnsanlar, Şarlo'yu kendilerine yakın hissediyordu. Çünkü Chaplin, Şarlo'yla kapitalist sistemin kusur ve aşırılıklarını eleştiriyordu. Bir yandan da "Amerikan rüyası" inancını destekliyordu. Bu nedenle; insanların Şarlo'yu daha da çok sahiplenmesini sağlıyordu.

3.2. Şarlo Tiplemesinin Genel Özellikleri

Şarlo, iyi bir pandomim oyuncusu olarak yetişen ve bu ekiple 1912 de çıktığı Amerika turnesinde Mack Sennett'in ilgisini çeken Chaplin, 1913'ün sonlarında Keystone'a katıldı. Kıvrak ve dansçı vücudu, Sennett'in hoplayıp zıplayan film kişilerini canlandırmaya çok yatkındı. Ancak ilk denemede Sennett'i düş kırıklığına uğratmıştı. Boğaz tokluğuna "Making A Living" (1914) adlı bu filmde silindir şapkalı, redingotlu bir İngiliz'i, kötü adam'ı canlandırmıştı. Bu sırada Keystone'a, çocuklar arasında bir araba yarışı düzenlendiği haberi geldi. Sennett, Chaplin'e gidip kendine komik bir kostüm bulmasını ve yarışın çekimi sırasında kameranın önünde dolaşmasını söyledi. O da yarım gün içinde, öteki komedyen arkadaşlarından aldığı pantolon, ceket, ayakkabı, takma bıyık ve bir bastonla kılığını tamamladı. Ceketini dar ve kısa, pantolonu ise bol ve düşüktü. Melon bir şapka ile tamamlanan bu kostüm Chaplin'in Londra sokaklarından anımsadığı yaşlı bir serserinin giysisinden esinlenerek ortaya çıkmıştı. Kibarlara özenen avare bir yoksulu canlandırıyor. "Venedik'te

⁶⁸ Brown, s.59-60.

Yumurcakların Otomobil Yarışı” (1914) adlı bu filmde Chaplin, “serseri küçük adam” giysileri içinde kameranın önünde dolaştı durdu ve seyirciye baktı Chaplin daha sonraki filmlerinde de dönüp kameraya bakacak ve bu yolla seyirciyle daha yakın bir bağ kuracaktı. Kostümünün çok çabuk oluşmasına karşın küçük adamın hal ve tavırlarının belirmesi, karakterinin gelişmesi daha uzun sürdü. Aniden durup topuğu üzerinde dönüşü, zikzak’lı yürüyüşü, bastonunu çevirişi ve mimikleri yavaş yavaş, zaman içinde biçimlendi.⁶⁹

Chaplin, 16 Şubat 1916 tarihinde Amerika’da yayınlanan “The Globe and Mail” adlı dergide gazeteci Miriam Teicner ile yaptığı söyleşide herkesin merak ettiği o ünlü yürüyüş öyküsünü ve de küçük bıyığının nasıl oluştuğunu şöyle anlatır: “Gördüğünüz gibi bende komedyen yüzü yok. Keystone’dan teklif aldığımda bir vodvil kampanyasında sarhoş bir adamı oynuyordum ve komedyen yüzüne sahip olmamanın yarattığı handikabı hemen fark ettim ama ayaklarım ve yürüyüş tarzım vardı. Bu yürüyüş İngiltere’den kalmaydı. Amcam eskiden meyhane işletirdi. Saatlerce duvara yaslanıp dilenmek ya da birkaç sent kazanmak için bekleyen müdavim, yaşlı bir sarhoş hatırlıyorum. Bir at arabası kapıya yanaştığında atları tutmak için topallaya topallaya dışarı çıkardı ve yaralı ayakları, yırtık eski ayakkabılarıyla o derece o kadar acele ederdi ki, benim filmlerimde yürüdüğüm şekilde yürürdü. Ama yüzüme ne yapabileceğimi bulmak için uzunca bir süre düşünmek zorunda kaldım. Boyamak işe yaramayacaktı, bende bıyığı denedim. Sonra da bıyık büyük olursa ifademini büyük bölümünü sağlayan yüz çizgilerimi kapayacağını fark ettim.” Burun deliklerinden ağzının kenarına doğru uzanan çizgiler bunlar, bu yüzden bıyığımı kesmeye devam ettim, gitgide küçülttüm, ta ki bugünkü küçük, komik halini alana dek.”⁷⁰

Şansın, insana ne zaman ve nerede güleceğinin bir kanıtı bu olsa gerek. “Charlie, Kid Auto Races in Venice” (1914) adındaki kısa filmi çektiğinde bol pantolonu, dar ceket, melon şapkası, kocaman ayakkabılarının içinde sinema tarihinin ilk yıldızı olup sinemada birçok ilke imza atacağı ve kuşkusuz sinemanın unutulmaz figürlerinden birini hatta ve hatta unutulmazını yaratacağından habersizdi. Melon şapka, yıpranmış redingotla film çevirme yolundaki ilk fikirlerini Max Linder’den Şarlo, stüdyodaki Fatty’ye (Roscoe Arbuckle) ait koca pantolonla oluşturduğu kibar düşkünü ve iyi kalpli serseri (tramp) rolünü, Charlie at Work (Şarlo Çıracık) filminde sürdürmüştür.⁷¹

⁶⁹ Nilgün Abisel, Sessiz Sinema, Ankara, De ki Yayınevi, 2007. s.129.

⁷⁰ Kevin j. Hayes, Charlie Chaplin, Çev. Hira Doğrul, Ahmet Ergenç, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2007. s.16.

⁷¹ Onaran, s.166.

Zenginliğin ve toplumsal statünün gücünü çok erken yaşta öğrenen Chaplin bunların getirdiği rahatlıklara ulaşmak için epey uğraşmak ve beklemek zorunda kalmıştı. Yarattığı “serseri küçük adam” karakteriyle, bir yandan mutlu azınlığın rahat ve pırıltılı yaşamının çekiciliğini gösterirken, öte yandan da aynı yaşamın boşluğunu ve anlamsızlığını bu insanların bencilliğini acımasızlığını anlatıyordu. “küçük adam” ya da Fransızların taktığı ve ülkemizde de kabul görmüş olan adıyla Şarlo, çocuksu bir kıskançlıkla bu yaşama katılmak, uyum sağlamak konusunda büyük bir çaba sergiler. Üst sınıflara özenen bu karakter onlardan ‘araktanmış’ giysileri içinde, yoksulluğun ve küçümsenmenin acı gerçeğini cesurca reddetmeye çalışır. Davranışları da bu durumuna uygundur. Örneğin Yumurcak’ta Şarlo, parmakları olmayan eldivenini zarif bir edayla çıkarır ve yarı içilmiş izmariti, sigara tabakası olarak kullandığı konserve kutusundan aynı incelikle alır. Zenginlerin arasında kibar olmaya çabalar; ama hep boğazına bir şeyler kaçar ve güç durumda kalır, bastonu sağa sola takılır, binbir kargaşaya neden olur. Ne denli berbat bir duruma düşerse düşsün en büyük kaygısı bastonunu arayıp bulmak melon şapkasını başına geçirip kravatını düzeltmektir. Tüm çabaları ve iyi niyetli girişimleri sonuç getirmez. Hep özendiği çevrenin dışında kalmaya mahkûmdur. Kovalanıp küçük düşürüldüğünde yaltaklanır, bazen çocuk gibi sızlanır ve ilk fırsatta gizlice intikam alır. Uğradığı düş kırıklığını içindeki güçle aşarak yeni maceralara koşar.⁷²

Chaplin’in başarısı, anlamla yükleyebildiği yüzünü ve yetkinlikle denetleyebildiği vücudunu kullanarak pek çok kişinin sözle anlatabileceklerini sözsüz ifade edebilmesinde yatıyordu. Chaplin kendi vücudunu nasıl başarıyla kullandıysa nesnelere de komik öge olarak o denli yetkince kullanmıştır.

Charlie Chaplin, yaşadığı sürece ve daha sonra hem meslektaşları hem de öteki sanatçılar tarafından hayranlıkla anılan ender sanatçılardan biri oldu. Filmleri komik özelliklerini hiç yitirmede yarattığı karakterlerle sinema seyircilerinin belleklerine yerleşti.

Yarattığı Şarlo kişiliğiyle güldürü türü, yalnız Amerika’da değil, bütün dünya sinemasında en uç noktaya ulaşan Charles Spencer Chaplin, şöhret giden yolunu şöyle anlatır: “Keystone Film Şirketi ile bir yıl içinde otuz beş film yaptım. Sadece bir kaç günde çekilen o kısa filmler Amerikan sinemalarını fethetti. İtiraf etmeliyim ki Amerika’da şöhret olmamı Keystone Film Şirketi’ne borçluyum ama bütün dünyaya açılmam da Essanay Yapım ile oldu. O zamanlar Birinci Dünya Savaş’ının en kötü günleri yaşanıyor. Paris’te filmlerimin dağıtıcısı ismimi Şarlo olarak değiştirdi. Her savaşta olduğu gibi, insanlar büyük acılar

⁷² Abisel, s.137-138

çekerken ben Şarlo kılığında onları biraz olsun güldürüp eğlendirmeye çalışıyordum. Cephede, hastanelerde, şehirlerde, köylerde herkes; kurnazlıklarıyla insanları güldüren ve güzel sarışına aşık olan serseriye konuşuyordu.⁷³

“Herkes Şarlo’yu çok seviyordu. Essanay’le çalıştığım dönem meslek hayatımda önemli bir basamak oldu, ama sözleşmem bitmek üzereyken yeni bir yapım şirketi aramaya karar verdim. O dönemde Amerikan sineması en parlak dönemini yaşıyordu ve bende burada başarılı olmak istiyordum. Artık insanlar beni görmek için uzun kuyruklar oluşturuyordu. İstasyonlar beni görünce adımı haykıran insanlarla doluydu. Kardeşim gazetelerin baş sayfalarında fotoğrafımın çıkmasından yararlanarak Mutual Film şirketiyle bir anlaşma yapmamı sağladı. Haftada 10.000 dolar ve anlaşma yaptığım içinde 150.000 dolar alacaktım.”⁷⁴

Sinema dünyasına girmesiyle birlikte çok kısa zamanda üne ve bol paraya kavuşan, küçük serseri Şarlo ile bütünleşen Chaplin, rüya gibi günleri şöyle özetler: “26 Şubat 1916 günü Mutual Film Şirketi’yle ilk filmimi çekmeye başladım ve o günden itibaren de Amerikan sinemasında en çok kazanan oyuncu oldum. Henüz yirmi altı yaşındaydım ve sinema dünyasına gireli sadece birkaç yıl olmuştu. Mutual Film Şirketi’yle çalıştığım dönem en mutlu olduğum zamanlardı. Dansçılarla yazarlarla ve daha birçok ünlü kişiyle arkadaş oldum hala eski bir otelde kalıyordum ve halimden memnundum. Ama Sidney lüks bir eve taşınmam konusunda ısrar ediyordu. Bana şoförlü bir araba verdi ve hatta özel bir sekreter bile tuttu. Rüyada gibiydim ama içimde hala sokak serserisi Şarlo’nun ruhu vardı. Çocukluğumdaki sefalet günlerinde olduğu gibi, en fakir semtlerde gezip dolaşabilirdim ancak Amerika’nın en büyük tanrısı para, beni başka bir yapımcıyla çalışmaya zorladı. First National Yapımcılık bana daha yüksek bir maaş önerdi ve en iyisi de yaratıcılık konusunda beni tamamen serbest bırakacaklardı. Sinemanın ticari bir araç olmaktan çıkıp sanata dönüşmesindeki en etkili silah yaratıcılığın serbest olmasıdır. Eserlerim tam hayal ettiğim gibi olmaya işte o zaman başladı. First National Yapımcılık’ta çevirdiğim ilk film Köpek Hayatı’nın bir başyapıt olduğu söylenir.”⁷⁵

Chaplin filmografisine bakıldığında toplam 12 filmde “Şarlo” adının geçtiği görülmektedir.

⁷³ Luque, s.26.

⁷⁴ Luque, s.26.

⁷⁵ Luque, s.28.

First National yapımcılık ile sözleşmesi bitince Charlie, Mary Pickford, Douglas Fairbanks, D.W Griffith ile United Artists şirketini kurar. Şirket oyunculara ve emeği geçenlere adil bir şekilde ödemelerini yapar. Ücretler yöneticiler ve oyuncular arasında paylaşılır, oyuncuların hakları gözetilir. Şarlo artık kendi finansmanına sahiptir. Böylece Hollywood'da bugünkü tarzda ilk film şirketi kurulmuş olur. Charlie Chaplin artık ünlü olduğu kadar bağımsız bir sinemacıdır ve kendi kendini geliştirerek yapmak istediklerini daha özgürce yapar.⁷⁶

Amerikan yapımı sessiz filmlerde canlandırdığı acınacak halde ama aynı zamanda komik küçük serseri (Şarlo/Charlot) karakteriyle ABD'nin en tanınmış kişilerinden biri olur ve dünya çapında ün kazanır.

1920'lerin sonlarında sesli sinemaya geçilmesinden sonra yalnızca birkaç filmde görünmekle yetinmesine karşın, ilk dönem filmlerinin sinema klasikleri olarak değerlendirilmesi ve yeni izleyici kitlelerince de ilgi görmesi nedeniyle ünü daha da güçlenir. Uzun metrajlı büyük komedi filmleri arasında "The Kid" (1921; Yumurcak), "The Gold Rush" (1925; Altına Hücum), "City Lights" (1931; Şehir Işıkları), "Modern Times" (1936; Asri Zamanlar) ve "The Great Dictator" (1940; Şarlo Diktatör) sayılabilir. Marlon Brando ve Sophia Loren'in oynadığı son filmi "A Countess From Hong Kong" (Hong Kong'lu Kontes) (1967)'e değin filmlerini yalnızca kendi şirketi adına çeker. Chaplin'in bu hızlı yükselişi bir ölçüde filmlerinin pazarlamasında, konularından çok filmde oynayanların önemli olduğu yıldız sisteminin gelişmesinden kaynaklanır. Aslında Pickford, Fairbanks ve başkalarıyla birlikte Chaplin'in perdedeki kişiliğinin halk tarafından büyük bir coşkuyla kabul görmesi de, bu sistemin yerleşmesinde oldukça etkili olur.⁷⁷

Şarlo'nun toplumun dışına itilmiş bir karakter olması ve bilinçsizce her role girip insanların içine karışma isteği, onu her neslin gözünde kahraman yapmaya yetmiştir. Halk onun fırça bıyığını ve paytak yürüyüşünü her yerde tanır. Günümüzde bile bir şekilde filmlerini hiç izlememiş gençler bile tek bir resimle ya da tek bir görüntüyle farkına varmadan onu bilinçaltlarına atabilirler. Eğer izleyici onda kendisinden bir şeyler bulmasaydı ve onda ki değerleri yakalamasaydı kılık kıyafetinin ya da yürüyüşünün hiçbir önemi kalmazdı. Sinemaya başladığı yıllarda daha eleştirmenlerin filmin sanat olup olmayacağını tartıştıklarını düşünürsek dolayısıyla bu işe başladığında sıradan bir palyaço ve vodvil oyuncusu olan bu adamın hakkını vermek zorunda kalırız. Sinemanın başlangıç tarihinde var olan Chaplin

⁷⁶ Luque, s.46.

⁷⁷ Smith, s.111.

bugün hala sinemasıyla toplumun her kesiminden insanı meşgul ediyor ya da rahatsız edebiliyor. Vodvil oyuncusu bir aileden gelip, sinemanın da bütün imkânlarından faydalanması onu kusursuz yapmış ve döneminin çok ilerisine götürmüştür.

Eğer sinema var olmasaydı Chaplin dahi bir palyaço olabilirdi. Ama o sinemanın elinde doğmuş ve her geçen gün biraz daha büyümüş büyük bir sinemacı, büyük bir yönetmen, cesur bir aydın, iyi bir senarist, çok iyi bir oyuncudur.

3.3. Kemal Sunal'ın Hayatı

Tiyatrocu Metin Akpınar, Kemal Sunal'ı şöyle anlatmaktadır: “Sinemanın devidir. Halkın ve toplumun derdiyle uyuyor. Bazen sermaye, bazen güç, bazı zamansa bilek olur, yürek olur, halk olur, topluluk olur, maddiyat olur ve siyasi otorite olur. Bir yolunu bulur ve onlar gibi olur. Gerektiği yerde halkın öcünü alır. Ben Kemal' e dedim ki “Asla aynı tip rollerde oynama, daima seçici ol.” Kemal'se tam tersini yaptı, ölümsüz oldu.⁷⁸

Kemal Sunal, kendi filmlerine yorum yapıyor; “Niye yalnızca Kemal Sunal yani? 3 yaşından 103 yaşına kadar herkes Kemal Sunal'ı izliyor. Sinema salonları çocuk bahçesi gibi. Şu anda hiç kimseyi kendime rakip olarak görmüyorum. Girip çıkanlar oluyor, olacaktır da. Kemal Sunal'ı yenmek için fırsat arayacaklardır. Maksatımız güldürmek. Halk da bunun için geliyor. Halk belli bir ekonomik krizde zaten... Kendini unutmaya geliyor. Hani bir kesim vardı, “Aman Türk filmi seyretmem.” diyen.. Onlara da ben Türk filmi seyrettirdim, sevdim. Hala da seyrettiriyorum.⁷⁹

Burçak Evren, Kemal Sunal'ın “Şaban” tiptemesinden ve “Kemal Sunal” ismi zikredildiğinde insanlarda yaptığı çağrışımları şu şekilde anlatmaktadır: Halka mal olmuş bir sanatçıyı, hele hele Kemal Sunal gibi birini bir çırpıda tanımlamak mümkün değildir. Bunun nedeni; onu herkesin çok iyi bilmesinden dolayı olduğu gibi, bu bilme olgusunun içindeki henüz yeterince açığa çıkmamış- kırılmamış gizlerde saklıdır. Herkesi güldüren adamı nasıl, hangi yönleriyle öne çıkarıp tanımlayabiliriz ki? Onu yeterince tanımlamak için güldürü olgusunun çok eskilerine geleneksel Osmanlı dramatik sanatların ana unsurları olan

⁷⁸ Ali Can Sekmeç, Kahkaha Kralı Kemal Sunal, İstanbul, Malatya Uluslar arası Film Festivali, 2013. s.43.

⁷⁹ <http://sinemakafasi.com/2013/08/31/kemal-sunal-roportaji/>

meddahtan ortaoyununa, Keloğlan'dan Nasreddin Hoca'ya dek bir yolculuk yapmak, sonrasında onun yaşadığı coğrafyanın tüm öğelerini ekleyerek ortaya çıktığı dönemi irdelemek gerek. Kemal Sunal hem bu saydıklarımızın bir bileşkesi, hem de onların çağdaş bir uzantısıdır. Ama bu tanımlama Kemal Sunal'ın özgün olmadığı gerçeğini oluşturmaz. O kadar kendine özgü bir sanatçıdır ki, hem dünü hem de gününü yansıtır. Onun güleç ve güldüren çehresinde, konumunda, kişiliğinde, beceri ve beceriksizliğinde kendimizin erdemlerini, hem de zaaflarına tanık olduğumuz gibi kimi dönemlerin yazılmamış insan ilişkileri tarihine de tanıklık etmiş oluruz. “İnek Şaban” tiplemesinin onun sinemacılık serüvenine çok şeyler kattığı bir gerçektir, ama yeterli değildir. Birçok filmiyle bu tiplmeyi aşip çeşitlendirdiği ve hele hele son filmlerinde kendisinden alışıklık beklentileri dışlayarak farklı kulvara geçiş yaptığı da bir gerçektir. O kendisini yinelediği kadar yenilemesini de bilen bir sanatçı olmuştur her zaman. Ya o Allah vergisi çehresi? Bu çehreye cuk oturan mimikleri, her zaman değişime uğrayan maskı, beden dilini kullanması, ya da ağzında yuvarlayıp, bir küfrü bile espriye dönüştüren yeteneği? O da başka bir yönü.⁸⁰

Türk güldürü sinemasında bir ekol olan, güldürürken düşündürülen, düşündürürken de güldüren Kemal Sunal, tıpkı Charlie Chaplin gibi yoksul bir yaşamdan zirveye ulaşır. 9 Mayıs 1985 tarihli Ses dergisinde Sunal, gazeteci Yener Süsoy'a hayatını anlatmaktadır: “1944 yılında İstanbul'da doğdum. İstanbul'un kenar semtlerinden biri olan Küçükpazar'da. Küçükpazar, Vefa'nın altındadır. İlkokulu aynı yerde, Mimar Sinan İlkokulu'nda okudum. Orta ve Lise öğrenimimi Vefa Lisesi'nde tamamladım. Vefalıyım yani... Ekonomik durumumuz iyi değildi. Babam Migros'ta çalışıyordu. Yaz tatillerinde ayakkabı, kitap parasına yardımcı olmak için çalışırdım. Mesela elektrikçi yanında çıraklık yaptım. Emayetaş Fabrikası'nda çalıştım. Her şeyin yokluğunu çekiyorduk. Ama o yokluklar Kemal Sunal'ı yarattı. Lisede okurken, tiyatrodan amatör çalışmalarda bulundum. Çok süründüm. Profesyonel olduktan sonra da cebimizden 25 kuruş düşse, eve gidemiyorduk. Çeyrek ekmeğin arasına peynir yahut helva koyup yiyorduk.”⁸¹

Kemal Sunal'ın öğrencilik hayatı, tıpkı “Hababam Sınıfı” filmindeki gibi geçer. Ortaokul ve liseyi toplam 11 yılda bitirir. Yaramazlıklarla dolu çocukluk ve bir gençlik yaşar. Felsefe Öğretmeni onda gördüğü yeteneği keşfeder ve onu meşhur tiyatrocu Müşfik Kenter'e götürür.

⁸⁰Vadullah Taş, Kemal Sunal Filmleri, İstanbul, Esen Kitap, 2011. s.8.

⁸¹ <http://sinemakafasi.com/2013/08/31/kemal-sunal-roportaji/> 15.01.2015.

Sunal bu olayı şöyle anlatmaktadır: “Lisedeyken bütün sahne çalışmalarına mutlaka katılıyordum. Lise sonnda sahne faaliyetlerim zamanı çoğunu almaya başladı. Bir gün felsefe öğretmenim Belkıs Balkır beni alıp Kenter’lere götürdü. O günkü heyecanımı sizlere anlatmam mümkün değil. Öğretmenim, beni önce Müşfik Kenter’le tanıştırdı. Nasıl oldu bilmem kendimi sahici bir sahnede seyircilerin karşısında buldum. Ses tiyatrosundaki ilk rolüm çok kısaydı üç dakika sahnede ya kalıyor ya kalmıyordum öyle pek bir şey söylediğimi de hatırlamıyorum. Sahnenin bir ucundan girip öbür ucundan çıkıyordum. Ne yaptığımı da pek hatırlamıyorum ama seyirci kahkahadan kırılıyordu. Bu benim pek hoşuma gitmişti. Bildiğiniz gibi o gün bu gündür ben insanları güldürmeyi seviyorum.”⁸²

Kemal Sunal'ın tiyatro ve sanat hayatı “Zoraki Tabip” adlı oyunda oynamasıyla başlamış olur. Kenterler, Ulvi Uraz ve Devekuşu Kabare Tiyatrolarında yer alır. Devekuşu Kabare'de oynarken büyük yönetmen Ertem Eğilmez'in ilgisini çeker. Kemal Sunal 1972 yılında "Tatlı Dillim" adlı filmde sinema hayatına girmiş olur. İlk oynadığı film de yardımcı rollerde yer alarak izleyicinin önüne çıkan Kemal Sunal, ortaya koyduğu üstün yetenekle büyük bir ilgi toplayınca, film teklifleri üst üste gelmeye başlar. 1972-1974 yılları arasında sinema ya yaptığı katkıların yanı sıra tiyatro ile birlikte ilerlemeye başlayan oyuncu, sonraları tiyatrodan kopmak ayrılmak zorunda kalır.

Güldürü ustası Sunal, tiyatrodan sinemaya nasıl geçtiğini ve de kim tarafından keşfedildiğini şöyle anlatır: Zeki Alasya benden bir önce “Sev Kardeşim”le sinemaya geçmişti. Ertem Eğilmez’i tiyatroya davet etmiş. Galiba, “Dün-Bugün”ü oynuyorduk. Ertem Bey geldi, piyesi seyretti. O arada filme başlayacaklar. Zeki ile Metin’in rolü tamam. Benim filmde bir işim yok. Tarık Akan o filmde basketbolcuyu oynuyordu, yanına uzun boylu adamlar lazımmış. Bu uzun adamların tiyatrocunun olmalarının daha iyi olacağı düşünülmüş. Şehir Tiyatrosu’ndan da birçok kişi çağrılmış. Ben de uzun boyluyum diye, Ertem Bey beni de çağırdı. “Tatlı Dillim” filminde, Tarık’ın yanında basketçi gençlerden birini oynuyordum. Sonra Ankara’da turnede idik. Film, geç kaldığı için İstanbul’a giremedi, ertesi sezona bırakıldı. Yıl 1972. O sırada Balıkesir’den bir grup arkadaşım Ankara’ya geldi. Oyunu seyrettikten sonra, “Senin film oynuyor, çok gülüyorlar sana” dediler. “Hangi film?” deyince Tatlı Dillim’i söylediler.”⁸³

Bir yıl sonra yeni sezon açılınca “Tatlı Dillim”, Beyoğlu’nda ki Saray Sineması’na gelir. İlk gün, ilk seansta en arka koltukta Sunal yerini alır. Salon kararır ve film başlar. Ünlü

⁸²NuranTuran, Kemal Sunal Çocukken, İstanbul, Önel Yayıncılık, 2000. s.6.

⁸³ <http://sinemakafasi.com/2013/08/31/kemal-sunal-roportaji/> 15.01.2015.

komedyen, beyazperde de ilk görünüşünü, şöhret yolunu nasıl tırmandığını şöyle anlatır: ‘‘Perdede 8 kere ancak görünüyorum. Her görünüşümde salonda kıyamet koptu. Suratımı görür görmez büyük alkış ve gülmeler. Lafları duymuyorlardı. Filmindeki basketçi duruşuyla, mimikleriyle salak bir tipti. Suratım enteresan geldi seyirciye. Sıcak ve kendinden biri buldu sanıyorum. O zaman şöyle arkama yaslanıp, ‘Bu iş tamamdır’ dedim. Daha sonra Zeki, Metin ve ben birlikte oynadık. İki film sonra, ‘‘Salak Milyoner’’, ‘‘Köyden İndim Şehire’’ filmleri yapıldı. Rollerim hemen büyüdü.’’⁸⁴

Uzun boyundan dolayı basketbolcu rolüne uygun görülen Sunal’ın tüm Türkiye’nin içini ısıtan gülüşü de bundan sonra keşfedilir. Filmde, tüm figüranlara birer söz yazılır. Sıra Kemal Sunal’a gelince söz biter. Yönetmen Ertem Eğilmez de ‘‘Sen de gül o zaman’’ der.⁸⁵ Herkes bayılır gülmesine. Oynadığı filmlerle milyonları güldüren usta oyuncu, ilk filmde hiç konuşmadan ve sadece gülerken ünlü olmayı başarır. Eğilmez’in bu tavsiyesi, filmin en komik sahnesini yaratmakla kalmayacak, Sunal’ın beyazperdedeki performansını da oluşturacaktır.

Ertem Eğilmez’in ‘‘Hababam Sınıfı’’ uyarlamasıyla keşfettiği Kemal Sunal 1940’lı yılların ünlü Fransız komedyeni Fernandel’e tiplene açısından bazı benzeşmeler taşır. Örneğin; Sunal’da uzun suratlıdır. Türk güldürü sineması tarihi içinde önceki tiplerden oldukça farklıdır bir süper star olarakta yıllar yılı... Bir başka çizgiye kaymadan yalnızca kendi türünü sürdürmüştür.⁸⁶

Seks filmlerinin olduğu yıllarda Ertem Eğilmez ile aile içi ilişkilerin olduğu güldürü filmleri başlar. Rıfat Ilgazdan uyarlanan ‘‘Hababam Sınıfı’’(1975) ile güldürü sineması yeniden toparlanır. Kemal Sunal, köşe dönücülerin ve toplumsal yanlışların ortaya konduğu filmlerde rol almaya başlar. Kemal Sunal’da farklı bir şive ile saflık ve aptallık ile zeka arasında oynayan iyi niyetli bir tip çizilerek geleneksel güldürü anlayışı sürdürülmüştür.

Ertem Eğilmez (1929-1989), yapımcılıktan sonra başladığı yönetmenlikte güldürü sinemasının geniş seyirci kitlelerince benimsenen örneklerini verdi. Kemal Sunal, Şener Şen, Münir Özkul, İlyas Salman, Adile Naşit, Ayşen Gruda gibi güldürüye yatkın oyuncuların rol aldığı ve senaryoların genellikle Sadık Şendil’in yazdığı (Rıfat Ilgaz uyarlaması) ‘‘Hababam Sınıfı’’ (1975), ‘‘Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı’’ (1975), ‘‘Süt Kardeşler’’ (1976), ‘‘Şabanoglu

⁸⁴ <http://sinemakafasi.com/2013/08/31/kemal-sunal-roportaji/> 15.01.2015.

⁸⁵ Nevzat Basım. Kemal Sunal Kimdir?, İstanbul, Mikado Yayınları, 2015. s.21.

⁸⁶ Özgüç, s.73.

Şaban” (1977), “Hababam Sınıfı Güle Güle” (1981) gibi filmleri, Tuluat tiyatrosu ve ortaoyunu geleneklerinden de izler içeren ve seyircinin büyük ilgi gösterdiği filmler oldu.⁸⁷

Tiyatro oyunculuğundan sinema oyunculuğuna geçen Kartal Tibet (1939) Kemal Sunal’ın oynadığı ‘Tosun Paşa’ (1978), “Zübük” (1980), “Gol Kralı” (1980) gibi güldürülerle ilgi topladı. Aynı çizgiyi sürdüren yönetmen “Hababam Sınıfı Merhaba”da (2004) geniş kitlelere yönelik güldürü anlayışının bir başka örneğini verdi.⁸⁸

Yeşilçam’ın ünlü komedyenlerinden olmayı başaran Sunal, çevirdiği sinema filmlerinde hem maddi hem de manevi büyük bir başarı kazanmıştır. 1976 yılında rol aldığı Kapıcılar Kralı filminde gösterdiği başarısı ile 1977 yılında Antalya Film Festivalinde Altın Portakal En İyi Erkek Oyuncu Ödülü’nü kazanmıştır. Üzerine aldığı rolleri başarı ile canlandıran Sunal, Yeşilçam’ın komedide aranan bir yüzü olmayı da başarmıştır. Sinema filmlerinde “Şaban tiplmesi” ile adından söz ettirerek “Hababam Sınıfı” serisi ile de akıllarda kalmayı başarmıştır.⁸⁹

“Hababam Sınıfı” serisinin bir başka büyük etkisi de Sunal’ın “Şabanlaşması” projesinin ilk ayağı olmasıydı. Bu filmdeki “İnek Şaban” karakteri Sunal’ın üzerine yapışacak ve alakalı olsun ya da olmasın artık her filmde “Şaban” adlı bir karakteri canlandıracaktı.

Türk sineması geçmişi boyunca Feridun Karakaya’ nın “Cilalı İbo”’sundan, Sadri Alışık’ın “Turist Ömer”’ine kadar son derece beğenilen diziler oluşturan başka komiklikler de tanımıştı, ama Kemal Sunal güldürme ve güldürerek sevilme kavramını başka boyutlara sürükleyerek toplumun bilinçaltına seslenmiştir ve hala seslenmektedir. Peki ama bu gücü nereden alıyordu? Salt güldürme kabiliyetinden, tatlı tatlı küfür etmesinden ‘Şaban’lıklar yapmasından mı, yoksa tüm bunları yaparken kendisini izleyen geniş halk kitlelerinin sorunlarını ifade edebilmesinden mi?

Kemal Sunal’ın filmlerine baktığımızda “özgün ya da uyarlanmış” pek bir yenilik göremeyiz. Benzer durumlar, aynı ama izleyiciyi her defasından güldüren espriler sürekli olarak tekrarlanır. Bir yerden sonra anlatılanların bir önemi kalmaz önem kazanan şey perde de hareket edip dişlerini gösteren ve “Eşşoğlu eşşek” diyen Kemal Sunal nam-ı diğer Şaban

⁸⁷ Teksoy (2007) s.70.

⁸⁸ Teksoy s.76.

⁸⁹<http://www.sabah.com.tr/yasam/2014/11/11/kemal-sunal-70-yasinda-guldurmeye-devam-ediyor.02.03.2015>.

olur. Ama öyküye doğru bir içerik yüklendiğinde Sunal başka bir Sunal olur ve izleyiciyi neden etkilediği kolayca görülür.⁹⁰

Sunal'la dört filmde oynayan ünlü ses sanatçısı Emel Sayın, birlikte setlerde olduklarında onun hiç konuşmadığını, kamera karşısına geçtiğinde nasıl devleşen bir aktör olduğunu şöyle anlatıyor: “Ben Kemal Sunal ile dört filmde oynamıştım. Set aralarında hiç konuşmazdı, az insanla iletişime girerdi. Varlığı ile yokluğu belli olmazdı. Ama yönetmen motor dediği an karşımızda devleşen bir aktör olurdu. Onun çekimleri sırasında orada olduğumu hissettirmeden çok izlemiştir. Çok çekingen bir insandı. Onunla unutamadığım anım, yıllar önce Bebek Belediyesi Gazinosu'nda çalışırken bir gün Kartal Tibet'le kulise gelmesiydi. Kemal o sıralar Kalender Orduevi'nde askerlik yapıyordu. Ve komutanları bir konser yapmamı istemişlerdi. Bu görevi de ona vermişlerdi. Bunu benden istedi. İsterken müthiş sıkıntı yaşadım, ben kabul edince, konser sırasında ve sonrasında binlerce kez teşekkür ettim. Onun sıcak, dost kişiliğine tanık olduğum, bunu bin nebze olsun paylaşabildiğim için kendimi şanslı hissediyorum.”⁹¹

Tiyatrocuların çoğunun sinemada neden başarılı olamadığını, özel yaşamında soğuk bir adam olduğunu Sunal bir söyleşide şöyle anlatır: “Genelde baktığımız zaman, tiyatrocuların çoğu sinemada başarılı olamamıştır. Bir Kemal Sunal hiç olamamıştır. Tiyatro oyunculuğu ile sinema oyunculuğu bambaşka şeyler. Ben bunu ilk baştan keşfeden oyuncuyum. Keşfettiğim için yürüdü gitti. Dünya sinemasında da, bizde aynı olan şöyle bir durum var. Özel hayatında yahut tiyatrodaki çok komik olan tipler, sinemada başarılı olamamışlar. Kamera başka türlü bir şey. Ben özel hayatımda soğuk bir adamımdır. Ama filmlerimde perdeye müthiş bir sıcaklık geçiyor. O sıcaklık halkla bütünleşiyor. Bazı tiplere bakıyorum, hem tiyatro oyunculuğunu atamıyor, hem de o sempatikliği perdeye geçmiyor.”⁹²

Sunal bir röportajında “Filmlerinizi izlerken kendinize güler misiniz?” şeklindeki soruyu şöyle yanıtlar: “Kendime çok nadir gülerim. Özel hayatımda çok az konuşan, çok soğuk bir adamım. Duygulu ve hassas bir insanımdır. Başkalarının üzerinde bile durmayacağı olaylar, beni çok etkileyebilir. Bir çocuğun ağlamasına ya da bir kedinin açlığına, kısaca tüm

⁹⁰ Scognamillo, s.281.

⁹¹ <http://www.hayatodev.com/dersler-odevler-tezler/biyografi-otobiyografi/kemal-sunal.html>. 23.05.2015.

⁹² <http://sinemakafasi.com/2013/08/31/kemal-sunal-roportaji/> 27.05.2015.

canlıların çaresizliğine ve umutsuzluğuna onlardan fazla üzülürüm. İnsanları güldürmek için acılarına da ağlayabilmek gerektiğini düşünürüm.”⁹³

3.4. Şaban Tiplemesinin Genel Özellikleri

Kemal Sunal’ın “Hababam Sınıfı”nda canlandırdığı “İnek Şaban”, hem Türk sinema tarihinin en komik tiplerinden biri olur hem de oyuncunun kariyerini şekillendiren bir marka haline gelir. Şaban’ın gülüşü, bakışı kadar ‘eşşoğlu eşşek’ demesi bile farklıdır. Küfürlü, argo konuşmalar yüzünden çoğu kez filmleri sansüre takılır ama halkın gönlündeki tahttan kimse indiremez onu. Neredeyse 10 sene boyunca sadece canlandırdığı kahramanlar değil, rol aldığı filmler de çoğunlukla Şaban ismini taşır. Bazen tuhaf durumlar da ortaya çıkar. Örneğin “Atla Gel Şaban” filminde Sunal’ın canlandırdığı karakterin adı Niyazi olmasına rağmen filmin adında Şaban geçmektedir. Yine “Gerzek Şaban”da Sunal’ın canlandırdığı iki farklı karakterin de adı Şaban değildir.

Ünlü sanatçı, gazeteci Yener Süsoy’la yaptığı söyleşide bu duruma şöyle açıklık getirir: “‘Hababam Sınıfı’nda İnek Şaban rolünü oynuyordum. Üç tane filmde oynadım. Şaban adı oradan kaldı, hala da devam ediyor. Yolda görenler, Şaban diyorlar, ‘İnek Şaban’ diyorlar. Eskileri hatırlayanlar ‘Salako’ diyor. Kesinlikle kızmıyorum. Hatta hoşuma gidiyor. Yener Bey, bundan sonra filmlerde Şaban adını koymasak bile, değişen bir şey olacağını zannetmiyorum. Millet Şaban olarak biliyor. Bu yıl, firma yanlışlık yaptı. Filmde adım Niyazi. Adının Atla Gel Niyazi olması lazım. Afişler, lobiler hepsinde Atla Gel Şaban oldu. Seyircilerden bir kişi çıkıp da, filmdeki adın Niyazi, afişte Şaban, demedi. Farkına bile varmadı. Kemal Sunal’ın adı, Niyazi olsa ne olur, Şaban olsa ne olur?’”⁹⁴

Şaban’lı filmler furyası, 1985’te Kartal Tibet yönetiminde arka arkaya çektiği “Şaban Pabucu Yarım”, “Şen Dul Şaban” ve “Gurbetçi Şaban” ile sona erer. Bu tarihten sonra sanatçının kariyeri olgunluk dönemine girecek, o zamana kadar salt komediyle ifade ettiği eleştirilerini, dram yönü ağırlıklı yapımlara kaydıracak; belli bir karakterin boyunduruğundan çıkarak birbirinden farklı kahramanların hüznü ruh hallerine bürünecektir. Yıllarca Şaban kimliğiyle seyirciyi güldüren Sunal, olgunluk döneminde rol aldığı yapımlarda kendi performansına meydan okur ve kariyerinin en dokunaklı filmlerine imza atar.⁹⁵

⁹³ Basım,s.33.

⁹⁴ <http://sinemakafasi.com/2013/08/31/kemal-sunal-roportaji/> 12.03.2015.

⁹⁵ <http://www.yenicikanlar.com.tr/sabanli-ve-sabansiz-kemal-sunal-filmleri-32226>. 29.03.2015.

Kemal Sunal 22 tane filmde ‘‘Şaban’’ ismini kullanmaktadır. ‘‘Hababam Sınıfı’’ dizilerinde öğrencilerden ‘‘İnek Şaban’’ tipini canlandıran Kemal Sunal, asıl ününü daha sonraki filmlerinde yapar. Artık bir filmi tek başına götürebilecek kıvama gelmiştir. Bu dönemde Türk toplumunda politik ve ekonomik çalkantılar, baskılar ve köşe dönücülük ülkeye egemendir, işte bu sağlıksız yapı önce gülmece edebiyatına, ardından Türk sinemasına da yansıtılacak ve Kemal Sunal böylece bir sürecin ‘‘Prototip’’i olarak başköşede yerini alacaktır. Sunal, yükselen değerlerin, köşe dönücülerin, ayakken baş olanların iğnecisi, yergicisi, alaycısı, taşlamacısıdır. Çevresinde ele alınan olaylar kimi zaman çok sert bir toplumsal eleştiriye dayanır. Örneğin, Aziz Nesin uyarlaması ‘‘Zübük’’ (Kartal Tibet), ‘‘Köşeyi Dönen Adam’’ (Atıf Yılmaz), ‘‘Kapıcılar Kralı’’ (Zeki Ökten), ve ‘‘Düttürü Dünya’’ ne kadar popülist bir tavır ortaya koysalar da toplumsal gülmece anlayışının ilginç ve tipik örnekleri sayılır. Sunal’ın filmlerine dikkatlice bakıldığında ister kasaba ister kent güldürülerinde olsun ilginç özellikler ortaya çıkar. Çizdiği tiplerde ne kadar saf ya da salak görünse de gerçekte karşısındakini ve toplumsal çelişkilerle dolu bir takım değerlere ya da değersizlikleri alaya alır. Dalgasını geçer, uyanıktır, hinoğludur, hazır cevaptır. O aptal Şaban tipi görüntüsünün altında müthiş bir zekâ yatmaktadır. Ne var ki kimi filmlerinde bu zeka düzeyi ve yaptığı espriler giderek tekrarlanır sulandırılır ve işin kolayına kaçıldığında ise kaba argo sözcüklere ve daha ucuz küfürlere dönüşür. Zekâ düzeyi ister istemez zafiyet geçirir.⁹⁶

Gazeteciler tarafından filmlerde kullandığı argo sözcükler nedeniyle sıkça eleştirildiğinden rahatsız olan, kendisinin bazı kesimlerce yıpratılmak istendiğini savunan sanatçı, konuyla ilgili olarak kendisini şöyle savunur: ‘‘Benim filmlerime birçok eleştiri getiriyorlar. Kaba saba, argo sözler kullandığımı söylüyorlar. Oysa ben halkın içinden gelmiş bir halk çocuğuyum. Günlük yaşantıda benim kullandığım kelimelerin hepsi kullanılıyor. Ağır küfürler etmiyorum. Ayrıca benim filmlerimi seyreden küçük büyük herkes çok eğleniyor. Stres atmak, stresten kurtulmak için beni tavsiye eden birçok psikolog var. Yaşamının gittikçe zorlaştığı şu dünyadaki insanlara kısa bir sürede olsa dertlerini unutturabilmek beni çok mutlu ediyor.’’⁹⁷

Kemal Sunal, canlandırdığı karakterlerinde normal bir vatandaş yansıtmıştır. Kimi zaman bir mahalle bekçisi, kimi zaman ağalık düzeninin ağır olduğu bir köyde maraba, kimi zamansa öğretmen, bazen bir kapıcı veya çaycı, kimi zaman paşa, bazen bir polis memuru, bazen de

⁹⁶ Özgüç, s.74.

⁹⁷ Turan, s. 8.

normal ve sıradan bir devlet memuru olarak beyaz perdede can bulmuştur. Ama meşhur paşayı oynadığı "Tosun Paşa" filminde de, kapıcıların şah'ı olduğu "Kapıcılar Kralı" filminde de her zamanki bildiğimiz, tanıdığımız, Sunal yani Şaban'dır. Adı değişir, mesleği değişir, hatta görünüş olarak cinsiyet bile değiştirir - tıpkı "Şabaniye" filminde olduğu gibi - fakat canlandığı tiplere her zaman aynı kalır. Halk onu hep kendisinden biri gibi gördüğü için kolaylıkla onunla empati kurabilmiştir. Onun saf ve çocukça hali ve şirin tarafıyla halkı ezen kimseleri daima yenik duruma düşürmesi, izleyicilerin gönüllerinde taht kurar.

Sunal'ın vefatından sonra eşi Gül Sunal'ın yazdığı "Kemal Hadi Gel, bi Kahve İçelim" adlı kitabında Yüksek Lisans Tezi'nin öncesini şöyle kaleme alır: "Üniversite bitti ama o bir şeylerin yarım kaldığını düşünüyordum. "Kimse benim sinema ve TV hayatımı incelemiyor. Galiba bu konuda bana iş düşüyor." diyerek Yüksek Lisans yapmaya karar verdi. Tez konusunu da "TV ve Sinemada Kemal Sunal Güldürüsü" olarak seçti. Tez hocası Prof. Şükran Esen Hanım, böyle bir tezi yazmanın çok zor olduğunu söylemiş, "Objektif bakabilecekseniz bu işe girin" diye uyarıyordu. İlk denemesi başarısız olmuş ama hocasının da yol göstermesiyle Yüksek Lisans tezi kabul edilmişti. Çok mutluydu. Bu tezin hemen kitap olması gerektiğini, birikimlerini gençlere aktarmak istediğini söylüyordu. Öğretim görevlisi olarak Üniversitede kalma hayali bile vardı... Olmadı, olamadı..."⁹⁸

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema, Radyo-Televizyon Bilim Dalı Başkanlığı'na 1998 yılında sunduğu "TV ve Sinemada Kemal Sunal Güldürüsü" başlıklı tezinde Kemal Sunal, filmlerindeki meşhur tiplemesi olan Şaban'da toplumda olan yeri konusunda şunları dile getirir; "Şaban, Şarlo örneğindeki gibi ilk bakışta değişik olarak ve ütöpik bir coğrafyada yaşamamaktadır, genelde kırsalda bir yerde de olsa onun yeri vardır. Ama ne yazık ki bu ilk yer aldığı ortam, aynen Şarlo sinemasındaki gibi bir dış olma özelliği taşımakta ve bu ölçüde, soyut, işlevsel, bir dışa dönüştürmedir. Şaban, o dıştan "buraya", içinde yaşadığımız sosyal ilişkilerle tabiri caizse "itilir". Veya: "Beni buraya kim itti?" diye soran adamdaki örneği, ona pek bağlı olmayan, dışarıdan gelen güdülemeler, onu "normalin" toplumsal ilişkilerin içinden geçmeye zorlarlar. Diyelim ki; köyünde gönlünü kaptırdığı, başlık parasını bulamadığı için alamadığı kızdır bu. Bu durumda o kente itilir. Kemal Sunal'ı anlama engeli, tam da bu ve benzeri itilmelerde ortaya çıkar: başlık parası bulabilmek için kente göç olgusu, filmin, toplumsal bir yaraya parmak bastığı yanılmasına yol açabilir. Oysa bu itilme, tam anlamıyla, sinema tekniğinin parçasına dönüşmüştür onda. Onu istemediği halde "düzenin" içine atmak anlamında, "Şaban", tıpkı Şarlo gibi, bu düzenin

⁹⁸ Gül Sunal, Kemal Hadi Gel, Bi Kahve İçelim, İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2014. s.28.

içinden geçer. Şarlo hiçbir yere dönmez filmde çıkıp giderken, Şaban ise belki başta bırakıp gittiği kıza döner. Ama işte bu teknik bir dönüştür. Bir başka kez, bir başka nedenle (eşkiya parasına el koyduğu için) ve bunu tesadüfen yapmıştır gene bir başka “itilme” yaşayacaktır. Kemal Sunal klasikleri. Bütün itilmelerini arkasındaki sosyal çelişkileri, bu itilmenin bahanesi düzleminde tutarak, (mesela; şimdi düzen böyle olmasaydı ben şu anda köyümde mutlu mesut yaşıyordum tezlerine hiç kapı aralamayarak) kişisel karakterindeki özelliklerinin vazgeçilmez ögesini ayağa dikerler.”⁹⁹

“Şaban” tiplemesi, içine istemeden yollandığı düzene, yer yer Şarlo-vari bir terörle karşılık verir; yer yer ve asıl Marx-Kardeşler örneği, anarşiyi bu düzen egemen kılar. Onun anarşisi kurumları, hele Yeşilçam tabularının sarsılmazlığında güvenlerini bulan kuramları altüst eder. Türk sinemasında ilk “korkak” askerdir o. Bu korkaklığı, öteki acemilikleri içinde örtse de, sinemamız açısından bir tür“ paradigma dönüşmesi” bile sayılabilir bu kırılma Şaban filmlerinde onun anarşisinden nasibini almamış tek bir kurum ya da kurum uzantısı bulamazsınız. Paşalığı, hizmetkârlığı, gangsterliği, şarkıcılığı, travestiliği, aklınıza gelecek her türlü biri sistemi, yıkıcı bir anarşinin hedefine çevirir o. Bunun yapabilmesinin önkoşulu: O, bu düzen içinde kendine tutunacak yer aramaz. Balsa da, oraya da kısa süre sonra anarşiyi egemen kılacaktır gene. Tutunma gibi bir kaygıyı apriori dışlamış olması, onun anarşisinin keyfini çıkarabilmesini sağlar. Şaban, İlyas Salman örneğinde olduğu gibi, terbiyeli bir karşıt değildir. Salman, hemen her filmde, bir tür geri plan çelişkisinin varlığına işaret etmekle kalmaz. O, bir yerlerde bambaşka bir düzenin kurulabileceğine, bir karşı öneriler yumağının hayata geçirilebileceğine olan inancı temsil eder adeta. Salman ağırbaşlı mağdurdur. Kırsal kökenini, bu düzene kent olarak karşımıza çıkan kapitalist sisteme alternatifin çıkış noktası yapmak ister gibidir. Onun tepkisi çok uygar bir tepkidir. Paradoksal olacak ama, utanma; İlyas Salman tiplemesinin odak kavramı gibidir. Şaban ise, anarşinin içinde yüzerken, utanma başta olmak üzere, bütün bu değerlerin, kendine ait olmayan o dışın içine geldiğini bilircesine, onları da daha baştan dışlar. Bol bol küfür edişi bundandır.¹⁰⁰

“Şaban” anarşisi, doğal insanı sosyal ilişkilerin göbeğine öylece koyar gibidir. Yani bir bakıma, komedinin en ilkesel ilişkisini yeniden kurar. Bu doğal olanın kırsal insanda temsil edilmesi, onun filmlerini bizden kılan ayrı bir özelliktir. Çünkü sanayileşmenin, toplumun bütün düzlemlerini, yuttuğu, kırsal kent ayrımını biçimselleştirdiği bir Batı dünyasında

⁹⁹ Sunal, s.25.

¹⁰⁰ Sunal, s.26.

“doğal” karşıtlık, buradaki kadar kolay beklemez sizi: Orada, köydedir o. Ama işte, o doğallık, kentte, ağırbaşlı bir karşı öneri olmaktan çıkıp anarşinin enerjisine dönüşür adeta. Kaldı ki, Şaban, o kırsal alanın içine de, adeta uyarırcasına, orada da insana aykırı bir düzenin pekâlâ hüküm sürebileceğini anımsatmak istercesine, kargaşayı egemen kılar. Kemal Sunal, anarşisi, onun bir yerde tutunma derdi bulunmayan Şaban’ı, Şener Şen’in, tutunma uğruna her türlü pisliği göze alan tipi karşısında iyice net bir görünüme bürünür. Şen, Şaban ile bulunduğu klasiklerde, Şaban üzerinden giderek kendine düzen içinde bir yer açma yanılığına düştüğü anda, berikinin yıktıklarını mı düzeltsin, onu kendi amacına giden yola mı koşsun, bilemez. Adeta paniğe kapılır. Çünkü Şaban’ın yıkıcılığı, öyle pek tamir edilir öğeler bırakmaz ortalıkta. Şen, düzenin bütünü düzenden yana olduğu için onaylamaz bu filmlerde. O sadece “ tutunmak” ister. Düzen onun için bir araçtır. Şaban içinse zaman zaman bir oyuncak. Onun dışında kalmayı göze aldığınız anda, dirençleri kendiniz oluşturmadığınız anda, şöyle bir parmak ucuyla vurup kulelerini devirebilirsiniz. Şaban anarşisi, bütün bir Yeşilçam geleneğinde, büyük umutlar vadeden bir eğilimin önünü açabilirdi. Melodramda tökezlemeden sınıflar arası çelişkileri görünürde bile olsa örtmeye çalışmayan, kötü düzene “bilimsel” ya da öylesine öneriler getirme iddiası olmayan, enerjisiyle en ufak bir “inşa” katkısı gerçekleştirilmeyip he yıkan bir anarşi, sadece kurumsal düzlemde değil, aynı zamanda dilsel düzlemde de yarattığı kargaşayla, bütünlük kazanır.¹⁰¹

Kendi filmlerinin yansıttıklarının sosyolojik incelemesini yapan Sunal, tezinde, Şaban karakterine "anarşist", "sistem karşıtı" ve "anti-kahraman" şeklindeki yorumlara hak veriyor. "Şaban filmleri ekonomik sıkıntı içindeki halkı güldürüp tekrar işine, evine, hayata bağlayan filmlerdir. Kemal Sunal filmleri halka, iktidarın vermediği huzuru vermiştir" diyor. Şaban, içine çekildiği düzene karşılık anarşist bir başkaldırı ortaya koyar. Bütün kurumsallar ve düzenin içinden kendine yer edinmiş bütün karakterler bu anarşizmden nasiplerini alırlar. Halk katmanlarında idealize edilmiş ne varsa alt üst olur. O korkak ve ezik bir insandır söz gelişi ve aklımızda yer etmiş olan kahraman simgesi yıkılır. Limon satarak geçimini sağlamaya çalışan bir öğretmendir örneğin ve filmin sonunda aklını oynatır, böylelikle benliğimizde yer etmiş bulunan öğretmen imgesi yara alır. Küfür eder, argo konuşur, kendi çocuğuna ve hatta anasına bile küfürlü ve argo konuşur. Ve bütün bu imajlarla o filmlerinin yegâne kahramanı olarak zihnimizdeki ideal kahraman imajını da alt üst eder. Seyirci hiçbir idealize özellik barındırmayan bu tipte adeta kendini bulmakta ve bu tipte özdeşleşmektedir.

¹⁰¹ Sunal, s.27.

Kemal Sunal, “İktidarlar sayemde ayakta duruyorlar, gecekonduda oturanlar patlamıyorsa bunun sebebi Kemal Sunal'dır.” diyecek kadar kendisinden ve neler yaptığından emin bir insandır. Ortaya koyduğu veya koymaya çalıştıkları hiçbir zaman gelişi güzel şeyler değildir. Sunal'ın eserleri sosyo kültürel ve psikolojik arka planı olan ve izleyiciyle bütünleşebilen projelerdir. Kemal Sunal'ın ortaya koyduğu eserler, niteliksel açıdan, değerler açısından, sosyolojik, psikolojik, fiziksel ve felsefi açıdan sorgulanmaya, ve çözümlenme ve eleştiriye ihtiyaç duyulan ve bunları gördüğü yoğun ilgi sebebiyle hak eden eserlerdir. Sunal, kendi komedi tarzını insanlar tarafından gönülden benimsenmesini, televizyonlarda ve sinemalarda defalarca izlenmesi ekonomik ve siyasi nedenlere dayandırır: Sunal filmlerinin binlerce kez seyredilmesinin tek nedeninin, halkın gülmeye ihtiyaç duymasındır diye dile getirir. Baskılar ve rejimler altında zor günler geçiren insanlar, evlerine gittiği zaman dışarıda yaşamış olduklarını hafızasından silmek istiyor. İktidarlar bugün zirvedeyse bu Kemal Sunal sayesinde oluyor. İnsanlar benim filmlerimi gördüğü zaman dertlerini unutup, neşeleniyorlar. Dolayısıyla ben insanların stres ilacıyım.”¹⁰²

Tiyatrocu Zeki Alasya, Kemal Sunal'ın yarattığı “Şaban” tiplemesinden bahsederken: “Şaban tiplemesi yetti, o tipi büyük bir muvaffakiyetle devam ettirdi. Sadece yönetmen Zeki Ökten, Atıf Yılmaz'ın yaptığı filmlerde ve birkaç film de daha biraz farklı tiplemeye bürünmüştür. Onların dışında hep aynı tiplemedir. O “Şaban” tiplemesi.” demektedir.¹⁰³

Yazar, eleştirmen ve gazeteci olan Agah Özgüç, “Türlerle Türk Sineması” adlı kitabında Kemal Sunal'dan ve “Şaban” tiplemesinden şu şekilde söz etmektedir: Türk komedi sineması tarihi içerisindeki önceki tiplemelerden çok değişiktir. Bir süper yıldız olarak, uzun yıllarca başka bir çizgiye geçmeden sadece kendi türünü sürdürmüştür.¹⁰⁴

Sinema eleştirmeni Vadullah Taş “ Kemal Sunal Filmlerini Anlatıyor ” adlı kitabında Kemal Sunal'ın “Charlie Chaplin” sinemasından izler taşıdığını ve “Şehir Işıkları” filmiyle “En Büyük Şaban” filmlerinin benzerliklerini şu sözlerle anlatmaktadır: Chaplin, Türk komedi filmlerine ilham kaynağı olmakla kalmayıp birebir kopyası niteliğinde izletilen onlarca filmin de öncüsü olmuştur. Örneğin; Kartal Tibet'in yönettiği, Suphi Tekniker'in senaryosunu

¹⁰² <http://www.filmstudiodd.com/index.php/bizi-bize-anlatan-usta-kemal-sunal>. 070707. 26.05.2015.

¹⁰³ Sekmeç, s.92.

yazdığı, başrolde Kemal Sunal'ın oynadığı En Büyük Şaban, Chaplin'in "Şehir Işıkları" filminin neredeyse aynısıdır.¹⁰⁵

Bütün bu görüş ve düşünceler "Şaban" tiplemesinin Türk sinema tarihi bağlamında önemli ve kalıcı bir tipleme olduğunu göstermektedir.

3.5. Örnek Filmlerle Şarlo ve Şaban Tiplemelerinin Karşılaştırması

Bu bölümde, film eleştirisi kapsamında yer alan "tür filmi eleştirisi"nden faydalanılacaktır. Bu yaklaşımda, sinemada belirli anlatım gelenekleri oluşturmuş filmler, ait olduğu türün hemen her örneğinde tekrarlanan yapıları itibarıyla değerlendirmeye tabi olurlar. Bu bağlamda tez kapsamında ele alınan ve güldürü türüne ait filmlerin incelenmesinde "tür filmi eleştirisi" uygun bir yöntem olarak gözükmektedir.

3.5.1. Şarlo Tiplemesi

Bu bölümde Şarlo tiplemesini temsil eden ve Şarlo tiplemesiyle benzerlikler taşıyan şu filmler ele alınacaktır; "Şehir Işıkları", "Yumurcak", "Modern Zamanlar" ve "Büyük Diktatör".

Şehir Işıkları: Filmde şarlo tiplemesi kör bir çiçek satıcısıyla tanışır, ona aşık olur ve kendisini çok varlıklı ve zengin bir adam olarak tanıtır. Ardından intihar'ın eşiğinde olan zengin bir adamın hayatını kurtarır. Şarhoş ve iki kişilikli bir hayat süren bu zengin adamdan tanıştığı çiçekçi kızın ameliyat olabilmesi için para koparma derdine düşer. Sonrasında gerekli parayı alamayacağını farkına varınca, hapse gireceğini bile bile çalar ve çiçekçi kızın ameliyat olmasına yardımcı olur.¹⁰⁶

Chaplin'in 1930'lar dönemine ait olan "Şehir Işıkları" filmiyle hem en bilinen Şarlo filmlerinden biri olması nedeniyle. Hem de Kemal Sunal'a "Şaban" tiplemesine kaynaklık etmesi sebebiyle seçilmiştir. Filmde "Şarlo" tiplemesi sokaklarda yaşayan, polisle sürekli başı derde giren bir serseridir. Aynı zamanda çiçekçi kör bir kıza yardım etmesinden dolayı "Şarlo" içerisinde sevgi ve yardım severlik barındıran bir tiplemedir. Filmde bu tipleme, yardım'a ve sevgiye muhtaç olan insanların ihtiyaç duydukları yardım elidir. "Şarlo", bu filmde insanlara şartlar ne kadar zor olursa olsun, istedikten sonra daima yardım edilebileceği ve sevginin daima her insanda ve her durumda bulunabileceğini göstermiştir.

¹⁰⁵ Taş, s.237.

¹⁰⁶ Brown, s.48.

Yumurcak: Şarlo, sokakta yaşayan bir tiptir. Bir gün kapısının önünde bir bebek bulur. Bulduğu kimsesiz çocuğa sahip çıkar. Bulduğu çocuğu kendi çocuğuymuş gibi büyütür. Daha sonra kimsesiz çocuğun gerçek annesi gelir, çocuğun geri almak ister ve işler karışır.

1920'lerde "Şarlo" artık bir dünya tiplemesi haline dönüşmüştür. "Yumurcak" filmi Şarlo'nun en bilinen ve dönemin önemli filmlerinden biri olması nedeniyle. Bir yandan da Kemal Sunal'a "Garip" filmine kaynaklık etmesi sebebiyle seçilmiştir.

Filmde "Şarlo" fakir, sefalet içerisinde yaşayan bir tiptir. "Şarlo" bu kadar sefalet içerisinde ve kendisine bile bakamayacak durumdayken, kimsesiz bir çocuğa sahip çıkması. Yaptığı bu iyiliğin karşılığı olarak başına gelen bir çok olumsuz olaya ve dertlere rağmen çocuk için hayatını bile tehlikeye atması. "Şarlo" tiplemesinin iyilik sever ve yardım sever bir tip olduğu mesajını içermektedir. Aynı zamanda "Yumurcak" filmi "Şarlo" tiplemesinin o güne dek sinemada olmayan "duygusal komediyi" ortaya çıkarır. Komedi ve duygusallık ilk olarak "Yumurcak" filminde bir "Şarlo" filminde ortaya çıkar. Bu da "Şarlo" nun duygusal, sevgi ve yardım sevgisi dolu bir tipleme olduğunu gösterir.¹⁰⁷

Modern Zamanlar: Bir fabrikada çok ağır mesai saatleri içerisinde çalışmakta olan Şarlo' nun bu ağır iş yoğunluğuna daha fazla dayanamaması ve akıl sağlığını kaybedip hastaneye kaldırılmasını konu alır.

1936 yılında yapılan "Modern Zamanlar" filmi bir sistem eleştirisi filmidir. Filmde "Şarlo" üretim ve zenginlik uğruna, ağır şartlar altında kalan işçi sınıfını canlandırarak. İşçilerin ne kadar zor şartlar altında çalışmış olduğunu mesajını iletmektedir. "Şarlo" tiplemesi zor şartlar altında kalan işçilerin en ufak bir baş kaldırı da ve yapılan grevlerde başlarına gelen zorlukları göstererek ve sistemi eleştirerek işçi sınıfının kahramanlığını üstlenmiştir. "Şarlo" tiplemesi "Modern Zamanlar" filminde görüldüğü üzere işsizliğe, kapitalizme ve çıkar düzenini eleştiren bir tiplemedir. "Şarlo" ezilen halk'a destek olarak bu sisteme göğüs germesi daima halk'ın tarafında olduğunu ve halkın sesi olduğunu gösterir.

Büyük Diktatör: Nazi Almanyası benzeri bir ülkede yönetim biçimi diktatörlük ve tiranlıktır. Diktatör "Adenoid Hynkel" ülkesinde kendisine ikizi kadar benzeyen Yahudi Berber'in yaşadığından haberi yoktur. Diktatör'ün emrindeki askerler, halk'ı toplama kamplarına götürmek için toplamaktadırlar. Bu sırada karşılıklarına çıkan Yahudi berber'i Diktatör Hynkel sanırlar. Bu büyük benzerlik olayların iyice karışmasına neden olur.

¹⁰⁷ Makal, s.57.

1940 yılında çekilen “Büyük Diktatör” filmi “Şarlo” tiplemesinin Nazi Almanyasını ve Hitler’i hicvettiği sinema tarihinin önemli politik eleştirisi içeren filmlerinden birisidir. Sinema eleştirmeni Andre Bazin’in belirttiği gibi “Şarlo tiplemesi filmde çürütülemeyecek bir diyalektik ve karşı konulamaz bir strateji ile birlikte hitleri alt etmektedir.”¹⁰⁸

Şarlo tiplemesi burada dış görünüşü benzer iki farklı karakteri canlandırmaktadır. Şarlo’ nun burada iki tipleme olarak karşımıza çıkması, berber de olsa, ülkenin başındaki diktatör de olsa “Şarlo” bize statünün bir önemi olmadığını “Şarlo” tiplemesinin her zaman bizden yana olduğunu göstermektedir. Şarlo, “Büyük Diktatör” filminde sistemi, nazizm, faşizm, tiranlığı, politikayı ve diktatörlüğü eleştirmektedir. Şarlo, filmde savaşın ne kadar anlamsız olduğunu göstermektedir. Barış ve evrensellikten yana olduğunu sergilemektedir. Daima ezilen sınıfın arkasında olduğunu bu filmde görmekteyiz.

3.5.2. Charlie Chaplin’in Filmleri ve Şarlo Tiplemesi Hakkındaki Görüşler

Dünyaca ünlü edebiyatçı, büyülü gerçekçilik akımının önde gelen isimlerinden Borges, “Tartışmalar” adlı kitabında Charlie Chaplin’i ve “Şehir Işıkları” filmini şöyle değerlendirir: Tüm eleştirmenlerimiz Charlie Chaplin’in gizemli bir biçimde “City Lights” adını alan son filmini gözü kapalı alkışladı; hâlbuki olan şuydu: basında çıkan bu övgüler içeriden gelen bireysel kanaatlere dayanmak yerine, telgraf ve posta hizmetlerimizin kusursuz çalışmasının bir kanıtıydı. Charlie Chaplin’in günümüz mitolojisinin en garantili Tanrılarında biri olduğunu; De Chirico’nun hareketsiz kabuslarının, Scarface Al’in gürültücü makineli tüfeklerinin, Greta Garbo’nun azametli omuzlarının sonlu fakat sınırsız evrenin, Gandi’nin o yuvarlak gözlüklü gözlerinin hempası olduğunu kim inkar etme cesaretini gösterebilir? Chaplin’in daha üzerinde dumanı tüten comedie larmoyante’nın (ağlamaklı komedi) peşinen fevkalade olduğunu kim görmezden gelebilir?”¹⁰⁹

Chaplin’in erken dönem filmleri inkâr edilemez derece derinliksiz fotoğraflara ve tüyler ürpertici bir hareketliliğe, yanı sıra aktörlerin takma bıyıklarına, absürdlüğe varan sahte sakallarına, dehşetengiz peruklarına uğursuz paltolarına yer veren filmler. Bu gerçek dışılığı yakalayamaya “Şehir Işıkları” ikna edicilikten uzaktır. Filmin, o muazzam güzelliğe sahip ışıltılı kör kız ile her zamanki gibi çelimsiz, kılık değiştirmiş Charlie’nin kendisi dışındaki tüm karakterleri amansız bir normalliği temsil ederler. Filmin dağınık izleği, yirmi yıl öncesinin bağlantısız süreklilik tekniklerini temel alır. Evet, biliyorum arkaizm ve anakronizm

¹⁰⁸ Andre Bazin. Charlie Chaplin, Es Yayınları, s.34, Mayıs, 2011

¹⁰⁹ Jorge Luis Borges. Tartışmalar, Çev. Çiçek Öztekin, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014. s.116.

iki edebi araçtır, fakat bunları bilerek kullanmak acemice kullanmaktan farklıdır. Yanılıyor olma ihtimalinin gerçek olmasını ümit ediyorum- ki pek çok kez gerçek çıkmıştır.¹¹⁰

Charles Chaplin ve “Şehir Işıkları” adlı filmle ilgili olarak Rekin Teksoy da şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: “Chaplin sinemaya ses ögesi girdikten sonra çekmesine karşın, konuşmaya yer vermeyip yalnızca bir kuşağı eklemekle yetindiği ‘Şehir Işıkları’, bir Sinema klasiğidir. Gözleri görmeyen bir çiçekçi kız, sarhoş olunca kötü yanlarından arınan bir milyoner ile kızın gözlerini açtırmak için milyonerin parasını kullanıp hapse girmeyi göze alan Şarlo arasındaki ilişkiler, kahkahayla hüznü ustaca birleştirirken, toplumun bireyi nasıl ezebildiğini de vurgular. Milyonerin sarhoşken Şarlo’ya sarılıp, ayılınca kovduğu, Şarlo’nun boks yaptığı, çöp topladığı sahnelerdeki dayanılmaz güldürüye karşın film içerdiği hüznle klasikleşir. Mahallenin çocuklarınca alaya alınan, hapisten yeni çıkmış bastonsuz kalmış Şarlo’yu tanıyan çiçekçi kızın yüzündeki şaşkınlığa, Şarlo’nun gözlerinde, acıyla sevincin iç içe geçtiği benzersiz bir bakış karşılık verdiğinde, sinema tarihinin unutulmayacak görüntülerinden birini yaratmış olur.¹¹¹

Aşağıdaki metin ve bilgiler Lyublyana Üniversitesi Toplumsal Araştırmalar enstitüsünde öğretim üyesi felsefeci ve düşünür Slavoj Žižek’in, Charlie Chaplin ve “Şehir Işıkları” filmiyle ilgili görüşlerinin bulunduğu “The Pervert’s Guide to Cinema/ Normdışı Olanlar İçin Sinema Rehberi” (2006) adlı DVD’de şu bilgiler yer almaktadır.

“Chaplin”’in “Şehir Işıkları” son derece sofistike edilen bir başyapıttır. Aslında aldatıcı biçimde basit bir filmidir. Filmi izlerken kendimizden geçtiğimizde, tüm karmaşıklığının gitmesine ve son derece incelikli ustalığına. Filmin İlk sahnesi hâlihazırda bazı bağlantıları öngörür. Bu bir tür Chaplin’in sanat anlayışını kapsayan mikro evrendir. Chaplin’i bir komedi dehası haline getiren şey nedir? Onun filmlerindeki komik pozisyon arketipleri nelerdir? Bunlar rahatsız edici bir noktayı aslında işlevsel hale getiren ya da birileri tarafından yanlış anlaşılan şeylerdir. Yani rahatsız edici lekelerdir. O imgelemi rahatsız etmektedir. Böylece kendisini o resimden silmek ister. Ya da insanlar ona itibar etmeseler bile, onu dikkate alırlar. O da bu yanlış anlamalar nedeniyle algılanıyorsa da dikkate alınmak ister. Sokağın köşesinde çiçek satan güzel kör kız aracılığıyla yanlış bir yolla kimlik bulma eğilimi vardır. Kendisini milyoner olarak tanıtır. Ona yardım etmek için bu oyunu kabul eder. Hatta görebilmesi için

¹¹⁰ Borges. s.117.

¹¹¹ Teksoy, (2001) s.110.

gerekli olan ameliyat parası için hırsızlık bile yapar. Cezasını çektikten sonra da dönüp onu bulmaya çalışır.¹¹²

Zannediyorum bu bizim kötü yönümüze ilişkin bir metafor. Birisinin komikliklerine güldüğümüz zaman o insanın tam anlamıyla nasıl bir kişi olduğunu anlamamak gibi. Bu insanın, kendi fantezimizin bağlantılarını kuran bir insan olarak algılamayı kabul ettiğimiz sürece, yanlışlıkla o kişiyi kimlikleştiririz. Buradaki konu, sadece filmin hikâyesindeki figürün kendisini sevdiği kıza göstermesindeki eğilimi değildir. Bu aynı zamanda bir aktör-yönetmen olarak Chaplin'in kendisini bize yani halka gösterdiği zaman 'kendimi size sunduğum için utanmazım biriyim, fakat aynı zamanda korkuyorum da' demesidir. Chaplin'in gerçek dehasının dayandığı yer, aynı zamanda bu tanınmaya ilişkin psikolojik anı sahneleme yeteneğidir. Biçimin, müziğin, görsel açının ve aynı zamanda aşk her zaman ki iki kişinin elleri birleştiğinde genç kız onun kim olduğunu anlar. İşte bu an son derece pateiktir (dokunaklı). Sevilen, idealize edilen bağlantılar nedeniyle çerçeveden çıkar. En sonunda bu noktada, psikolojik çıplaklık kendini gösterir. İşte olduğum gibi buradayım. Ve zannedersem bunu da bir mutlu son gibi okumamız lazım. Ne olacağını bilemeyiz.¹¹³

Prof. Dr. Alim Şerif Onaran, "Sessiz Sinema Tarihi" adlı kitabında Charlie Chaplin'in Şarlo tiplemesini şu şekilde değerlendirmektedir: Her dönemin en büyük güldürücüsü Charlie Chaplin. Chaplin'e çevirdiği filmlerde "Şarlo" tiplemesinin yaşaması için onun şahsi desteğine ihtiyacı yokmuşçasına, yönetmen olarak dünyaca bir ün sağladı.¹¹⁴

Sinema eleştirmeni Atilla Dorsay, Charlie Chaplin'in "Şarlo" tiplemesinden şu şekilde bahsetmektedir: Modası hiçbir zaman için geçmeyen küçük serseri, dünyayı büyük bol pantolonu, melon şık şapkası ve kıvrık bastonunun ucunda taşımaya başaran tüm alanlar dahil yüzyılın en önemli komiği ve en popüler tiplemesi.¹¹⁵

Prof. Dr. Nilgün Abisel, "Sessiz Sinema" adlı kitabında Charlie Chaplin'in "Şarlo" tiplemesinden şu şekilde bahsetmektedir: Sinema komedisini, sert itişmelerin, düşüp kalkmaların büyüleyici ve fantastik dünyasından, gerçek dünyaya indiren sanatçıların başında Charlie Chaplin geliyor. Ortaya çıkardığı serseri "küçük adam" tiplemesiyle, bir yandan

¹¹² Slavoj Žižek, *The Pervert's Guide to cinema*, DVD.2006.

¹¹³ Slavoj Žižek, *The Pervert's Guide to Cinema*, DVD. 2006.

¹¹⁴ Onaran, s.235.

¹¹⁵ Dorsay, s.38.

mutlu olan azınlık kesimin rahat ve ışıltılı yaşamının davetkar yönünü gösterirken, diğer yandan aynı yaşam şeklinin boşluğunu ve anlamsızlığını bizlere göstermektedir.¹¹⁶

“Fransız Yeni Dalga” akımının öncülerinden olan François Truffaut, “Hayatımın Filmleri” aldı kitabında Charlie Chaplin’in “Şarlo” tiplemesinden bahsederken “marjinalerin en marjinali” olduğunu açıklamaktadır. “Sesli Sinemanın bulunmasından önceki dönemlerde tüm dünyadaki insanlar, eleştirilenler ve entelektüeller, sadece bir panayır ve sirk eğlencesi olarak nitelendirdikleri sinemayı önemi olmayan bir sanat olarak görüyorlardı. Sadece bir tek istisnaları vardı “Charlie Chaplin”. “Şarlo” tiplemesinin sinemada ilk çıkışından 60 yıl geçmesine rağmen hayranlık duymamın sebebi büyük bir zeka ve bu zekada da güzellik görmemdir.”¹¹⁷

Prof. Dr. Oğuz Makal, “100 Filmde Başlangıcından Günümüze Güldürü Komedi Filmleri” adlı kitabında Charlie Chaplin’ den şu şekilde bahsetmektedir: Charlie Chaplin, sinema tarihinde kırk yılı aşan birkaç film yönetmeninden bir tanesidir ve sinema tarihinde onunla başlayıp yarışanlar arkalarda kalmıştır.¹¹⁸

3.5.3.Şaban Tiplemesi

Bu bölümde “Şaban” tiplmelerini temsil eden ve “Şarlo” tiplemesine benzerlikler taşıyan şu filmler ele alınacaktır: “En büyük Şaban”, “Garip”, “Hababam Sınıfı” ve “Kapıcılar Kralı” filmleridir.

“En Büyük Şaban”: Zengin olma hayali içerisinde köyünden İstanbul’a gelen Şaban. İstanbul’da üç kağıtçı ve bir çok olayla karşılaşır. Ardından tanıştığı kör olan çiçekçi kız’a aşık olur. Sonrasında intihar’ın eşiğinde olan zengin bir adamın hayatını kurtarır. Şarhoş ve iki kişilikli bir hayat süren bu zengin adamdan tanıştığı çiçekçi kızın ameliyat olabilmesi için para bulabilme derdine düşer. Gereken parayı bulamayacağını anlayınca hapis yatacağını bile bile parayı zengin adamdan çalar ve kör kıza yardımcı olmak için parayı ona verir.

1983 yılında çekilen “En Büyük Şaban” filmi Charlie Chaplin’ in “Şehir Işıkları” filmiyle benzerlikler taşıması sebebiyle seçilmiştir. Filmde “Şaban” köyden şehir’e göç etmiş umula iş arayan birisidir. Bu sırada tanıştığı ve aşık olduğu kör çiçekçi kız’ a yardım etmek için elinden geleni yapmaktadır. “Şaban” (tıpkı Chaplin’in “Şehir Işıkları”) filmindeki “Şarlo”

¹¹⁶ Abisel (2007), s.137.

¹¹⁷ Truffaut, s.94.

¹¹⁸ Makal, s.63.

tiplemesinin yaptığı gibi) yardım isteyen insanlara daima yardım eden ve her zaman arkalarında olduğunu hissettiren bir tiplemedir. Sadece yardım etmek uğruna, hiç düşünmeden girdiği zor koşullar altından insanlara yardım etmesi “Şaban” tiplemesini bir kahraman’a dönüştürmektedir. Bu filmdeki “Şaban” tiplemesi, her ne koşulda olursa olsun insanlara sevginin, mutluluğun ve umudun daima var olduğunu göstermektedir.

“Garip” : Bu filmde “Kemal” karakteri, hayatını sürdürebilmek için bir çok iş yapan, futbol’a meraklı bir tiplemedir. Bir gün “Kemal” kimsesiz bir bebek bulur. Bulduğu bebeği yanına alır onu kızı gibi sever ve büyütür. Sonrasında büyüttüğü çocuğu gerçek ailesi geri almak ister ve olaylar büyür.

1986 yapımı “Garip” filmi Charlie Chaplin’ in “Yumurcak” filmiyle benzerlikler taşıması sebebiyle seçilmiştir. Filmde “Kemal” tiplemesi futbol tutkunu ve bir çok iş yapan tiplemedir. “Kemal” (aynı “Charlie Chaplin” in “Yumurcak” filmindeki “Şarlo” tiplemesinde olduğu gibi) kimsesiz bir çocuğa sahip çıkar ve onu büyütür. Yaşadıkları her türlü sıkıntıya rağmen çocuğa yardım etmesi, Şaban’ ın iyimser ve yardımsever bir tipleme olduğu mesajını içermektedir.

Kapıcılar Kralı: Seyyid’ büyük bir apartmanda kapıcıdır. Ağır iş koşulları altında çalışan Seyyid bu iş temposuna dayanamayarak akıl sağlığını kaybetmesi ve beraberinde gelen komik olayları konu alır.

1976 yapımı olan “Kapıcılar Kralı” filmi “Charlie Chaplin’ in “Modern Zamanlar” filmiyle benzerlikler taşıması sebebiyle seçilmiştir. “Kapıcılar Kralı” filmi Chaplin’in “Modern Zamanlar” filminde olduğu gibi bir sistem eleştirisidir. Seyyid, üst statüdeki insanların emirlerini yerine getirmek uğruna ağır şartlar altında kalan işçi sınıfını düştüğü sıkıntıları gösteren bir tiplemedir. İşçi sınıfının ne kadar zor şartlar altında çalıştığını göstermektedir. En ufak bir baş kaldırı da, patronun “Kovarım!” sözü ile korkutularak işine geri dönmesi gösterilmektedir. Şaban’ bu filmde, patronunu ve çıkarıcı apartman halkını kandırarak, işçi sınıfının kahramanlığını üstlenmiştir ve üst sınıflardan öç almaktadır. “Seyyid” tiplemesi burada kapitalizm ve çıkarıcı düzeni eleştiren bir tiplemedir. “Seyyid”(yani Şaban) tiplemesinin daima işçi sınıfının yanında olduğunu gösterdiği bu filmde ezilen sınıfın sesi olmakta ve halkın sesi olduğunu göstermektedir.

“Hababam Sınıfı” : Kendilerini “Hababam sınıfı” olarak nitelendiren bir sınıf öğrencinin kopya çekmeleri, dersten kaçıp maçlara gitmeleri, hocalarıyla sürekli dalga geçen gençlerin

olduğu. Yaramazlık ve tembellik üzerine kurulu olan dñzenin işlediği bir sınıf dolusu yaramaz oğrencinin yaptıklarının anlatıldığı filmidir.

1975 yapımı ‘‘Hababam Sınıfı’’ Charlie Chaplin’ in sistem ve dñzen karşıtı olan filmlerine benzerliği sebebiyle seçilmiştir. ‘‘Hababam Sınıfı’’ filminde ‘‘şaban’’ tiplemesi aşağılanan, dalga geçilen, kandırılan, saf bir tiplemedir. ‘‘Hababam Sınıfı’’ filmindeki oğrenciler sisteme karşı bir sistem oluşturmuşlardır. Devletin getirdiği baskıcı, zor ve ağır direktmelere karşı alınan tavrı temsil etmektedirler. ‘‘şaban’’ tiplemesi burada sistemden sisteme sñrñklenen toplum insanını gñstermektedir. şaban hem devletin (sistemin getirdiği) atadığı oğretmenlerinden hem de arkadaşları (sistem içerisindeki sistem) tarafından azarlanan, aşağılanan, kandırılan saf bir tiplemedir. Her zaman sınıfın yaptığı hataların sorumlusudur. Mñfettiř okula geldiğinde azarlanan hep şaban’dır (Hñkñmetin yaptığı yanlışların sonuçlarına katlanmak zorunda kalan halk misali). Hababam sınıfında ‘‘şaban’’ tiplemesi bir bakıma halktan bir kimseyi temsil etmektedir. Aynı zamanda yapılan yanlışların bedelini oğeyen halkı temsil etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada dünyanın önde gelen güldürü tiplmelerinden biri olan “Şarlo” tiplemesi ve filmleri ele alınmış ve benzerlikler taşıyan “Şaban” tiplemesi ve filmleri ile karşılaştırılmıştır. Tez kapsamında ele alınan ve güldürü türüne ait filmlerin incelenmesinde Prof. Dr. Zafer Özden’in kitabında değindiği “ tür filmi eleştirisi” uygun bir yöntem olarak görülmüştür.

Dünya komedi sinemasında unutulmaz filmleriyle ön plana çıkan ünlü sanatçılardan ve Şarlo karakteriyle unutulmazlar arasına giren Charlie Chaplin’in yaşam öyküsü, kronolojik sıraya göre incelenmiştir. Ayrıca Türk komedi sinemasının dünü-bugünü, aynı kapsamda çeşitli kaynaklardan çok yönlü araştırılmıştır. Chaplin Türk sinemasındaki komedi anlayışına ve ayrıca Kemal Sunal sinemasına ve bilhassa onun “Şaban” tiplemesinin oluşmasına büyük katkıda bulunmuştur.

Sinemada komedi türü önemli bir türdür. Komedi yoluyla çeşitli kültürel ve sosyal alanda birçok mesaj iletilmiştir. Bu anlamda komedi türü sinemaya büyük katkıda bulunmuştur. En çok izlenen ve sevilen filmler çoğunlukla komedi türü ağırlıklıdır. Bu anlamda Charlie Chaplin’de birçok alanda önemli katkıda bulunmuştur. Bu nedenle Chaplin büyük önem taşımaktadır. Türk sineması da benzer durumdadır. İlk dönemden itibaren günümüze kadar çok sayıda komedi filmi çekilmiştir. Aynı zamanda Chaplin günümüzde birçok oyuncu, yönetmen ve yazarı etkilemiştir. Türk Sinemasında da etkisi gözler önüne serilmiştir. Komedi sinemamızda etkilediklerinden birisi de Şaban karakteriyle ünlenen Kemal Sunal’dır. Sunal’ın filmleri de bu alanda Türk sinema tarihinde önemli bir yere sahiptir. Komedi sineması denince ilk akla gelen isimlerden biri Charlie Chaplin’dir. Aynı şekilde Kemal Sunal ismi de ülkemizde komediyle adeta özdeşleşmiştir. Türk sineması ilk dönemlerinden itibaren yabancı film örneklerinden faydalanmıştır. Bu süreçte üretilen filmlerde bazen esinlenmeler bazen de aynen birebir aktarımlar söz konusudur.

İki tipleme karşılaştırıldığında her iki güldürü tiplemesinin de ülkelerindeki ekonomik sıkıntılarının devam etmesi, yoksulluk ve fakirlik unsurlarının artması, baskılar ve rejimler altında ezilen halk’ın sesini duyurmaya ihtiyaç duyması ve bu bağlamda ezilen bir sınıf ortaya çıkarak insanlar arasında sınıf farkları oluşmasıdır. Bu sınıf farkı her iki karakterin kıyafetlerinde de görülmektedir. İki karakterin kıyafetleri de ekonomik sıkıntıların darbe vurduğu alt sınıfın statüsünü yansıtmaktadır.

“Şarlo” giyiminde; redingot, büyük ayakkabılar, baston ve silindir şapka ile İngiltere’nin fakir semtlerindeki bir ezilen sınıf insanını hicvetmekteyken, “Şaban” tiplemesiyse giydiği kasketi, şalvarı, gömleği ve yeleğiyle kırsal kesim insanını yansıtmaktadır. Yani bir nevi “Ben halktan biriyim” diye belirtmektedir. Her iki karakter de toplumun alt statüsünü temsil eden kişiler olarak onlar gibi giyinmektedirler ve halkın içinden geldiklerini göstermektedirler.

Prof. Dr. Oğuz Makal, bir çalışmasında; “Güldürü tiplmeleri alt sınıfların üst sınıflardan öç alması amacıyla ortaya çıkmışlardır.” diye belirtmektedir. Kimi zaman komedi sineması bu görüşe hizmet etmektedir. Charlie Chaplin’in belirttiği gibi “Yaşamda daha güçlü olmak için gülmeye en çok ihtiyaç duyan “alt sınıf” tır.” Sınıflar arası farklar, sorunlar, siyasi çatışmalar ve problemler olduğu sürece komedi tiplmelerinin yok olması düşünülemez. Bu tiplmeler bir bakıma sıkıntılardan ve yokluktan doğmuşlardır. Halkın sıkıntılarının devam etmesi bu tiplmelerin uzun yıllar boyunca devam etmesini ve kalıcı olmasını sağlamıştır. Her iki tipleme de halk için bir nevi “Robin Hood” işlevi üstlenmiştir. Zenginle dalga geçerek fakir’in yanında olarak halk kahramanına dönüşmüşlerdir.

Charlie Chaplin’in “Şarlo” adı geçen filmlerinin sayısı 12 tanedir. 1910’lu başlayıp 1930’ların sonunda “Şarlo” tiplemesi bitmiştir. Bir daha “Şarlo” tiplemesini kullanmamıştır.

Kemal Sunal’ın “Şaban” adı geçen filmlerinin sayısı 22 tanedir. 1970’li yıllarda başlayıp 1980’li yılların sonuna doğru “Şaban” tiplemesini oynamayı bırakmıştır.

Bu kadar kısa bir süre zarfında, adında “Şarlo” ve “Şaban” geçen az sayıda filme rağmen Charlie Chaplin bütün dünyada “Şarlo” olarak anılmakta Kemal Sunal’da Türkiye’de “Şaban” olarak anılmaktadır. “Şarlo” ve “Şaban” isimleri her iki oyuncunun da isimlerinin önüne geçmiştir ve günümüzde popülerliklerini halen sürdürmektedirler.

KAYNAKÇA

- Abisel, Nilgün. Sessiz Sinema, Ankara, De ki Yayınevi, 2007.
- Abisel, Nilgün. Popüler Sinema Ve Türler, İstanbul, Alan Yayıncılık,1999.
- Ayça, Engin. Canım Kardeşim, Yedinci Sanat, Sayı 3, Mayıs 1979
- Basım, Nevzat. Kemal Sunal Kimdir?, İstanbul, Mikado Yayınları, 2015.
- Bazin, Andre. Charlie Chaplin, İstanbul, Es Yayınları, 2011
- Borges, Jorge, Luis. Tartışmalar, Çev. Çiçek Öztekin, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.
- Brown, Pam. Charlie Chaplin, Çev. Leyla Onat, Ankara, İlk Kaynak Kültür ve Sanat Ürünleri, 1996.
- Dorsay, Atilla. Türk Sinemasında Güldürü, Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 1984
- Dorsay, Atilla. 100 Yılın 150 Oyuncusu, Remzi Kitabevi, 15 Haziran 1999
- Deniz,Tuba. Her yöne argonun dakikası kaç para İvedik?, Aksiyon Dergisi, Sayı: 741, 16.02.2009
- En Büyük Şaban, Kemal Sunal Koleksiyonu, 2004. DVD.
- Hayes, Kevin, J. Charlie Chaplin, Çev. Hira Doğrul, Ahmet Ergenç, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2007.
- Luque, Luis. Benim Adım Charles Chaplin, Çev. Farah Yurtözü, İstanbul, Altın Kitaplar, 2010.
- Makal, Oğuz. 100 filmde Başlangıcın Günümüze Güldürü/Komedi Filmleri, Bilgi Yayınevi,1995.
- McCabe, John. Charlie Chaplin, Robson Books, UK,1992.
- Monaco, James. Bir Film Nasıl Okunur? Çev. Ertan YILMAZ, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, 2000.
- Nebat,Yağız. Türk Sinemasında Karakterler ve Tipler, İşaret Yayınları,İstanbul,2009.
- Onaran, Alim, Şerif. Sessiz Sinema Tarihi, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2012.
- Onaran, Alim, Şerif. Sinemaya Giriş, Agora Kitaplığı, 1986.

- Özgüç, Agah. Türlerle Türk Sineması, İstanbul, Dünya Yayınları, 2005.
- Scognamillo, Giovanni. Türk Sinema Tarihi, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003.
- Sekmeç, Ali, Can. Kahkaha Kralı Kemal Sunal, İstanbul, Malatya Uluslar arası Film Festivali, 2013.
- Smith, Geoffrey, Nowell. Dünya Sinema Tarihi, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003.
- Sunal, Gül. Kemal Hadi Gel, Bi Kahve İçelim, İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2014.
- Sunal, Kemal. TV ve Sinemada Kemal Sunal Güldürüsü, , Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 1998.
- Taş, Vadullah. Kemal Sunal Filmleri, İstanbul, Esen Kitap, 2011.
- Teksoy, Rekin. Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi Cilt1, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, 2005.
- Teksoy, Rekin. Rekin Teksoy'un Türk Sineması, İstanbul, Oğlak Yayıncılık, 2007.
- The Chaplin Collection, City Lights, DVD. 2004.
- Truffaut, François. Hayatımın Filmleri, İstanbul, Alfa Yayınları, 2015.
- Turan, Nuran. Kemal Sunal Çocukken, İstanbul, Önel Yayıncılık, 2000.
- The King of Comedy, Yön. Martin Scorsese, DVD, 1982
- Zizek, Slavoj. The Pervert's Guide to Cinema, DVD. 2006.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/marslantep/bildiri/marslantep18.10.2010_20.41.32bildiri.pdf. 20.03.2014

<http://www.filmstudiodd.com/index.php/bizi-bize-anlatan-usta-kemal-sunal.070707>.
26.05.2015

<http://www.hayatodev.com/dersler-odevler-tezler/biyografi-otobiyografi/kemal-sunal.html>.
23.05.2015.

<http://www.sabah.com.tr/yasam/2014/11/11/kemal-sunal-70-yasinda-guldurmeye-devam-ediyor>. 02.03.2015.

<http://sinemakafasi.com/2013/08/31/kemal-sunal-roportaji/> 15.01.2015.

<http://www.yenicikanlar.com.tr/sabanli-ve-sabansiz-kemal-sunal-filmleri-32226>. 29.03.2015.